

DISSERTATIONES

KERESETHALMAZAT VS. SZABAD BÍRÓVÁLASZTÁS JOGA

Pertársaság a választottbíróági eljárásban az új polgári perrendtartás és az új választottbíráskodásról szóló törvény rendszerében

BENCsik Imola
PhD-hallgató (PPKE JÁK)

1. Bevezető gondolatok

Mi a választottbíráskodás sarokköve?¹ – teszi fel a kérdést A. M. Steingruber: „Consent in International Arbitration” című monográfiájában.

Redfern és Hunter definíciója szerint: a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás forrása a felek szerződési szabadsága (*the party autonomy*). Ez a princípium a nemzeti jog mellett a nemzetközi kereskedelmi választottbíróóságok eljárásában is mértékadó.²

A választottbíróági eljárás úgy jellemezhető, mint a felek megállapodásán alapuló alternatív vitarendezési eljárás: végleges és kötelező érvényű definíálása a felek jogainak és kötelezettségeinek.³ Az eljárás a felek egyedi megállapodásán alapul; így a választottbíróként eljáró személyek az eljárásukkal összefüggésben nem látnak el közhivatalt, és e körben nem illeti meg őket a már meglévő hatáskörük sem, tekintettel arra, hogy eljárási jogosultságuk kizárólag a felek akaratára vezethető vissza.⁴

A kereskedelmi választottbíráskodás genezisének a felek akaratára és szerződési szabadsága tekintendő. Ez a forrás nyújt felhatalmazást a jogvita elbírálására, szemben az állami bíróságok alkotmányon alapuló eljárásával. A felek felhatalmazását a

¹ Andrea M. STEINGRUBER: *Consent in International Arbitration*. Oxford University Press, 2012. 9.

² Nigel BLACKABY – Constantine PARTASIDES QC – Alan REDFERN – Martin HUNTER: *Redfern and Hunter on International Arbitration*. 6. kiad. Oxford University Press, 315.; „Party autonomy is the guiding principle in determining the procedure to be followed in an international commercial arbitration. It is a principle that has been endorsed not only in nation allaws, but by international arbitral institutions and organisations.”

³ Bryan A. GARNER: *Black’s Law Dictionary*. 9. kiad. West A Thomson Reuters Business, 2009. 119.

⁴ STEINGRUBER i.m. 12.

jogvita eldöntésére a választottbírói szerződés (*compromissum*) testesíti meg. Természetéből adódóan a magánjogi bíraskodás bizonyos mértékben igazodhat a felek igényeihez, így autonómiájukból fakadóan meghatározhatják annak szabályait.⁵

A felek szerződési szabadsága igen széles, azonban nem korlátlan: az államok kötelező eljárási szabályai és a nemzetközi egyezmények mellett a felek egyenlőségének biztosítása is kihat a szabályok alakulására.

Tekintve, hogy a választottbírói eljárás kialakulását és természetét illetően alapvetően kétoldalú, így három vagy több perbeli fél részvétele kiterjedt eljárásjogi kérdéseket vet fel.⁶ A dolgozat fő elméleti kérdése: vajon a több személyt érintő, összetett eljárásokban megjelenő eljárásjogi dilemmák háttérbe szorítják-e a felek rendelkezési jogának érvényre jutását, avagy éppen ösztönzik azok érvényesülését.

Az International Chamber of Commerce (Nemzetközi Kereskedelmi Kamara, a továbbiakban: ICC) választottbírói eljárásának 2017. évi statisztikai adatai alapján a 2017-ben előterjesztett ügyekben 2316 érintett fél szerepelt, akiknek 47%-a felperesi, míg 53%-a alperesi pozícióban volt, és az ügyek 37%-át tették ki a pertársasággal érintett esetek. Az ügyek 13%-ában több, mint öt perbeli fél, míg az ügyek 5%-ában több, mint tíz perbeli fél volt érintett.⁷ A 2017-es adatokhoz képest 2015-ben az összes ügy 30%-át, míg 2009-ben az összes ügy 28,5%-át tették ki a pertársasággal érintett ügyek. Az adatokból látható a pertársaság növekvő aránya, ezáltal indokolt a téma mélyebb vizsgálata.

Tekintettel arra, hogy pertársaság esetén a választottbírói eljárás a legmeghatározóbb jellemvonás, a felek bíróválasztáshoz való joga szükségszerűen kérdésessé válik, a tanulmány a pertársak bíróválasztáshoz való jogát vizsgálja.

A választottbírói eljárásról szóló törvények és az eljárási szabályok megegyeznek abban: ha az eljárás nem egyesbíró előtt zajlik, a felperesi és az alperesi pertársaknak közösen kell választottbírói jelölniük, és az így megválasztott két bíró jelöli ki az eljáró tanács elnökét. Amennyiben a pertársak között érdekellentét feszül, a közösen jelölendő bíró személyében jó eséllyel nem tudnak megegyezni, ezáltal a választottbírói testület nem tud megalakulni. A kérdés részletesebb megismeréséhez a következő három jövelet nyújt kiindulópontot:

1) *A Siemens AG és BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co* (a továbbiakban: Dutco-ügy)⁸ ügyben az első és másodrendű alperesek között érdekellentét állt fent, ezért az alperesi oldal nem tudott megegyezni a választottbíró személyében. Az ügy az ICC Választottbírói eljárásának előtti folyamatban. Az ICC Választottbírói eljárásának, eljárási szabályzata erre az esetre úgy rendelkezik: amennyiben a felek nem jutnak megegyezésre a bíró személyét illetően, a

⁵ Uo.

⁶ Ricardo UGARTE – THOMAS BEVILACQUA: Ensuring Party Equality in the Process of Designating Arbitrators in Multiparty Arbitration: An Update on the Governing Provisions. *Journal of International Arbitration*, 27/1. (2010) 27.

⁷ <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2018/07/2017-icc-dispute-resolution-statistics.pdf>

⁸ SIEMENS AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. DUTCO Construction Co. No. Arb. 2005.1022. 1992.01.07.

választottbírói testület, a *Court* jelöl bírót. Az ügyben pervesztes alperesek a francia bírósághoz fordultak, kérték az ítélet közrendbe ütközésének megállapítását arra hivatkozva, hogy a szabad bíróválasztás jogától megfosztották őket, a határozat az egyenlő bánásmód elvébe ütközik. A bíróság határozata szerint, ha valamelyik pertársaság nem tud megállapodni a választottbíró személyében, úgy mindkét fél helyett a *Court* jelöl bírót.⁹

2) *A BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és NOBLE NORTH AFRICA Ltd.*¹⁰ ügyben az alperesi pertársak szintén nem tudtak megegyezni a választottbíró személyében, mert mindketten ragaszkodtak a saját bírójelöléshez. A választottbírószági szerződésben háromtagú bírói tanács eljárásában állapodtak meg, ennek ellenére a kerületi bíróság az elé vitt vitás kérdésben arról határozott, hogy a választottbírószági eljárás folytathatósága érdekében öttagú választottbírói tanács elé utalja az ügyet: így mind a három fél maga választhatott bírót, a három megválasztott bíró pedig két további bírót választott a tanácsba.

3) *Czarnikow-Rionda Co. Inc., és Manumante S.A v. Reyes Compania Naviera S.A.*¹¹ ügyben az alperesi Reyes S.A. hajóbérleti szerződést kötött a Manumante S.A. társasággal. A szerződés választottbírószági záradéka alapján a felek hármas bírói tanács felállításáról állapodtak meg: a felperes és az alperes is egy-egy bírót jelöl, a tanács elnökét pedig a megválasztott bírók jelölik ki. A Manumante S.A. időközben hasonló bérleti szerződést kötött a Czarnikow-Rionda Co.-val is, az előzővel megegyező választottbírószági záradék alkalmazásával. Amikor a Czarnikow-Rionda Co. keresetet indított a Manumante S.A. ellen egy rakomány szállításával összefüggésben, mindketten a közöttük létrejött megállapodás alapján kijelölték választottbíróikat. Az ekkor alperesi pozíciójú Manumante S.A. kérte az ügy egyesítését a Reyes S.A.-val szembeni perével, az ügy azonos körülményeire tekintettel. Az ügyek egyesítése iránti kérelmet a bíróság elutasította, tekintettel arra, hogy a felek egyike sem mondott le bírójelölési jogáról, és a választottbírószági szerződéseiket sem kívánták módosítani. A bíróság kimondta, hogy az adott szerződések mellett nincs lehetőség az ügyek egyesítésére.

A fenti ügyekből látszik, hogy a felek rendelkezési joga és az ebből fakadó szabad bíróválasztáshoz való jog milyen különböző döntésekhez vezethet.¹² Gary B. Born álláspontja szerint a bíróság, vagy más hatóság által kijelölt választottbírói testület felállítása sérti az egyenlő bánásmód elvét, és nem összeegyeztethető a feleknek

⁹ HORVÁTH Éva: *Nemzetközi választottbíráskodás*. Budapest, HVG-Orac, 2010. 61.

¹⁰ BP Exploration Libya Limited v. Exxonmobil Libya Limited v. Noble North Africa Limited No. 11–20547. 2012. 07.03.

¹¹ Matter of Czarnikow-Rionda Co., Inc., No. 512 F. Supp. 1308. 1999. 04.19.

¹² Ann Ryan ROBERTSON – Derrick CARSON – David E. HARRELL: *Arbitrator Selection in Multiparty Disputes. Corporate Counsel*. (http://www.lockelord.com/newsandevents/publications/2015/07/~/_media/6425122CA1BD404BBBC67959BEA4C940.ashx)

a választottbíróvási eljárásához fűzött elvárásaival sem.¹³ Ugyanakkor, ha a második megoldás szerint a háromtagú bírói tanácsot öttagú tanácsá növelik, a két megegyező érdekű fél bírói többségének köszönhetően a szavazatok többségét szerezheti meg.

A tanulmányban elemzett kérdés, miszerint a felet megillető bíróválasztáshoz való jog elsőbbséget élvez-e az egyenlőség elve felett, még nem tisztázott maradéktalanul.¹⁴

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy a felek szabad bíróválasztási joga hogyan érvényesülhet pertársaság esetén úgy, hogy az eljárás alapelvei, a felek rendelkezési joga és a választottbíróvási eljárás szabályai ne szenvedjenek csorbát, emellett a perhatékonyaság és a pergazdaságosság szempontjai se szoruljanak háttérbe.

Ennek az összetett helyzetnek a megismeréséhez a dolgozat első részében a választottbíróvási meghatározott jellemzőit, jogi alapjait mutatom be, majd a kereset-halmazatok, és a pertársaság a téma megértéséhez szükséges összefüggéseit vizsgálom. A negyedik részben áttekintem a választottbíróvási megalakulásának nehézségeit pertársaság esetén, a bevezetésben hivatkozott első kettő jogeset részletes elemzésével kiegészítve. Az ötödik részben a legrelevánsabb eljárási szabályzatok rendelkezéseit, míg a hatodikban az állami bíróságok belépését részletezem. A dolgozat zárásaként az eredmények összegzése következik, valamint, *de lege ferenda* megkísérlek javaslatot adni a probléma megoldására.

Tekintettel arra, hogy a választottbíróvási eljárás meghatározó jellemvonása, a választottbíró-jelölés a nemzetközi gazdasági életben is számottevő kérdés, a tanulmány kiemelt figyelmet fordít a magyar mellett a nemzetközi szabályozások tanulmányozására is. Így a kutatás alapjául főként az egyes nemzetközi egyezmények, a választottbíróvási eljárásról szóló törvények, valamint a nagy múltra visszatekintő intézményes választottbíróvási eljárási szabályzatai szolgáltak. A dolgozat elkészítésekor igyekeztem széles spektrumú vizsgálatot végezni: a nyugat- és közép-európai szabályzatokon túl amerikai, orosz és japán eljárási normákat, és esetenként a meghatározó szakirodalmat is áttekintve.

Tekintettel arra, hogy a tanulmány a polgári eljárásjog és a választottbíróvási eljárás joga alapján elemzi a felek bíróválasztáshoz való jogát, e rövid bevezetés zárásaként nem mellőzhető a felvillantása annak, hogy a magyar perjog történetébe igen nagyívű változásokat hozott a tavalyi év. 2018. január 1-jén egyszerre lépett hatályba a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) és a választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbtv.).

Az elmúlt év alatt több cikk is született arról, hogy új Pp. szigorú formakényszeréhez és a koncentrált pervitelhez nem minden esetben könnyű alkalmazkodniuk a jogkeresőknek, ugyanakkor az új Vbtv. éppen rugalmas szabályai miatt lehet valódi alternatívája a polgári pernek.

Az azóta eltelt idő rövidségére tekintettel végleges következtetéseket talán még nem vonhatunk le a két új törvény egymásra hatásáról, ugyanakkor fontos rögzíteni, hogy

¹³ Gary B. BORN: *International Commercial Arbitration*. II. k. Wolters Kluwer Law & Business, 2014. 2607.

¹⁴ Karl-Heinz BÖCKSTIEGEL: *Arbitration in Germany. The Model Law in Practice*. Wolters Kluwer Law & Business, 2007. 204.

megalkotásuknak célja sem volt azonos: míg az új Pp. koncentrált eljárást előíró szabályaival a professzionális állami igazságszolgáltatás erősítését tűzte zászlajára, addig az új Vbtv. speciális szabályai révén a kereskedelmi viták – korunkban nélkülözhetetlen – *business like* rendezését segíti, a választottbíróválasztási eljárás princípiumai mentén.

2. A választottbíróválasztási eljárás meghatározó jellemzői

„A választott bírászkodás eredete az emberi művelődésnek abba a korszakába nyúlik vissza, midőn az önbírászkodással járó folytonos viszályok hátrányainak felismerése arra indítja az embereket, hogy a nyers erőszakot, e legkezdetle-gesebb jogvédelmi eszközt alkalmasabban cserélik fel. A magukénál nagyobb erejű szervezett közületi hatalom hiányában a társaik közül választott egyénre bízzák, hogy tegyen köztük igazságot. A választott bírászkodás megelőzte, pótolta a még ki nem alakult közületi (állami) igazságszolgáltatást, sőt számos jel mutat arra, hogy az utóbbi egyenesen belőle alakult ki.”¹⁵

Fabinyi Tihamér monográfiájában részletes tanulmányt találhatunk arról, hogy a görög és a római jogban már szabályozott eljárása volt a választottbíróválasztásnak, mi több, a római jogi alapok határozták meg az intézmény egész további fejlődését.

Herczegh Mihály „A [M]agyar polgári törvénykezési rendtartás” című művében a következőképpen fogalmaz:

„[A] választott bíróságok azon jogosultsága, hogy bizonyos peres ügyben eljárjanak és ítélhessenek, az érdekelt felek kölcsönös akaratkijelentésén, illetőleg szerződésén alapul. De ilyen szerződésre csak azok léphetnek, kik önjogúak, és sem apai, sem gyámi, sem gondnoki hatalom alatt nem állnak.”¹⁶

Fabinyi Tihamér meghatározása alapján pedig:

„[A] választott bírósági szerződés a felek megállapodása aziránt, hogy egy vagy több választott bíró döntse el a már fennforgó, vagy valamely meghatározott jogviszonyban a jövőben keletkező olyan magánjogi vitás ügyüket, amelynek tárgyában a felek szabadon rendelkezhetnek.”¹⁷

A választottbíróválasztási eljárás hosszú története alatt számos változáson ment keresztül a nemzeti és nemzetközi kereskedelem, az üzleti és gazdasági kapcsolatok kiszélesedése mentén, azonban az eljárás valódi tartalma megmaradt. A felek, a közöttük létrejött megállapodás alapján, választottbíróválasztás elé viszik vitás ügyüket azzal, hogy az eljáró választottbíróválasztás testületének tagjait maguk választják meg.

¹⁵ FABINYI Tihamér: *A választott bírászkodás*. A váci kir. országos fegyintézet könyvnyomdája, 1920. 1.

¹⁶ HERCZEGH Mihály: *A magyar polgári törvénykezési rendtartás*. Budapest, Franklin-társulat – Magyar irodalmi intézet és könyvnyomda, 1896. 801.

¹⁷ FABINYI (1920) i. m. 37.

2.1. A választottbíróóság eljárás előnyei

Az üzleti életben kötött szerződéses kapcsolatokban felek számba veszik a szerződéssel járó előnyöket és hátrányokat.¹⁸ A tanulmány szempontjából azért fontos az eljárás lényegi jellemzőit részletesebben megvizsgálni, mert ezek alapján juthatunk el a végkövetkeztetéshez, vagyis ahhoz, hogy a felek szabad bíróválasztása, illetve annak korlátozása, mennyiben csorbitja az eljáráshoz fűzött lényegi elvárásokat.

2.1.1. Nem nyilvános eljárás – bizalmasság

Az üzleti életben a nyilvánosság érvényesülése súlyos érdeksérelemmel járhat. „Az állami igazságszolgáltatással szemben alkotmányos követelmény a nyilvánosság. A magánjogi bírászkodás azonban a vagyoni jogi kérdéseknek a szabad rendelkezési jog talajából sarjadó jogvita-rendezési módja.”¹⁹ Ebben az eljárásban a felek autonómiája és rendelkezési joga olyan széleskörűen érvényesül, hogy a felek rendelkezésének hiányában az eljárás nem lehet nyilvános.

2.1.2. Gyorsaság

Bírósági eljárás elhúzódása azt eredményezheti, hogy a kívánt jogsegélynyújtás végül elmarad. A formális jogszabályok betartására kötelezett állami bíróságok emiatt nem mindig tudják tartani a lépést a felgyorsult gazdasági élet változásaival.²⁰ „Gyorsan élő korunk azt kívánja, hogy a formákhoz szigorúan ragaszkodó és hosszadalmasan eljáró állami bíróságok helyett a szakférfiakból álló és gyorsabb ütemű választottbíróóságok ítélkezzenek.”²¹

2.1.3. Bíróválasztás – különleges szakértelem

„Előnye a választottbíráskodásnak, hogy a »szigorú jog« alkalmazása helyett teret ad az *ex aequo et bono* érvényesülésének.”²² Ujlaki Géza a már fentebb hivatkozott művében Staff szavait idézi:

„[A] választottbíróóság értékére és előnyei érvényesülésére a legdöntőbb kihatasú a választottbírók kiválasztása. A legkiválóbb személyeket kell választani, akiknek jogtudása, szakismerete, pártatlansága, igazságérzete egyesül, akik-

¹⁸ WALLACHER Lajos: *Előkészítő tanulmány a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény tervezetéhez*. Választottbíráskodás. A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény, annak indoklása és előkészítő anyagai. Pécs, Kommentátor Bt., 1995. 103–105.

¹⁹ WALLACHER i.m. 104.

²⁰ UJLAKI Géza: *A választottbíráskodás kézikönyve*. Budapest, Dick Manó kiadása. 1927. 238.

²¹ UJLAKI i.m. 242.

²² WALLACHER i.m. 104.

nek ítélete a feleket kielégíti és a választottbíróóság intézményének tekintélyt és elismerést biztosít.”²³

2.1.4. Közvetlen végrehajthatóság

A választottbíróági ítélet hatálya ugyanaz, mint a jogerős bírósági ítéleté; annak végrehajtására a bírósági végrehajtásról szóló jogszabályok irányadók.²⁴ A külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: New York-i Egyezmény)²⁵ alapján, a határokon átvitelő jogviták esetén, egy Magyarországon hozott választottbíróági ítélet a rendes bíróságok ítéleteinél gyorsabban végrehajtható.²⁶ Tekintettel arra, hogy a New York-i Egyezményben foglalt megtagadási okok szűkebbek, mint a Brüsszel Ia²⁷ rendeletben szabályozottak, így az egyszerűbb végrehajtás az Európai Unió belüli hozott ítéletekre is igaz. Boronkay és Wellmann szerint a széles körű nemzetközi végrehajthatóság a választottbíráskodás egyik legfőbb előnye.²⁸

2.2. A választottbíróóság megalakítása

„A választott-bíráskodás a rendes bírósági eljárás pótlására szolgál.”²⁹ Az új választottbíróági törvény – Vbtv. a korábbtól eltérő szabályozási technikát követ:³⁰ már nem feltétele a választottbíróági út igénybevételének legalább a felek egyikének a hivatásszerű gazdasági tevékenysége (szubjektív arbitrabilitási korlát), valamint az új törvény már nem vonja el a választottbíróóság elé vihető ügyek köréből a nemzeti vagyonról szóló törvény³¹ által rögzített pertárgyakat (objektív arbitrabilitási korlát).³²

²³ UJLAKI i.m. 241.

²⁴ A választottbíráskodásról szóló 2017. évi LX. törvény (a továbbiakban: Vbtv.) 53. §.

²⁵ New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény a külföldi választottbíróági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

²⁶ BORONKAY Miklós – ifj. WELLMANN György: A választottbíráskodás helyzete Magyarországon. *MTA Law Working Papers*, 2015/12. 5.

²⁷ Vö. Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2015/EU Rendelete a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

²⁸ BORONKAY–WELLMANN i. m. 5.

²⁹ KENGYEL Miklós: *Magyar Polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2014. 617.

³⁰ A korábbi jogszabály, a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény 3. § (1) bekezdése a választottbíróági eljárás létrejöttéhez három konjunktív feltétel együttes fennállását rendelte: a felek legalább egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy kellett legyen, és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos volt, valamint a feleknek az eljárás tárgyáról szabadon kellett rendelkezniük, és a választottbíróági eljárást választottbíróági szerződésben ki kellett kötniük.

³¹ A nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény.

³² VARGA István: A választottbíróági eljárásjog megújulása – új törvény, új szabályzat. *Eljárásjogi Szemle*, 2018/1. 2.

A választottbíróóság elé vihető ügyek meghatározása tekintetében: a törvény értelmező rendelkezései körében akként határozza meg a választottbíráskodást, amely a kereskedelmi ügyek elbírálására jogosult, a felek megállapodása alapján.³³ Kereskedelmi ügynek pedig a kereskedelmi vagy gazdasági, szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyokat kell érteni az új törvény szerint.³⁴

Az új választottbíróósági törvény meghatározza azoknak az ügyeknek a körét, ahol nem köthető ki a választottbíróóság eljárása: ezek a fogyasztói szerződésekből eredő jogviták, a Pp. Hetedik részében szabályozott különleges perek, valamint a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (a továbbiakban: Kp.) hatálya alá tartozó perek.³⁵

A választottbíróósági eljárás alapja – természetesen az új törvény hatálya alatt is – az írásba foglalt választottbíróósági szerződés. Az új Vbtv. az elektronikus közlés – akár elektronikus levél vagy fax – útján megkötött választottbíróósági szerződést is létrejöttnek tekinti.³⁶

Az írott forma pertársaság esetén még hangsúlyosabbá válik, mint a bilaterális megállapodásoknál. A szerződés nem csak azt a tényt hivatott rögzíteni, hogy a felek jogvitájukat az adott választottbíróóság elé viszik, hanem arra is kötelezi őket, hogy megállapodjanak a választottbíró-jelölés módjában, a tanács létszámában, az eljárás helyében, valamint annak nyelvében. Minél nagyobb az eljárásban résztvevő felek száma, annál nagyobb az esélye annak, hogy a felek megpróbálják kivonni magukat az eljárás alól.³⁷

A szerződés lényeges pontjainak hiánya már az eljárás kezdeti szakaszában feszültséget okozhat a felek között, akik esetlegesen az eljárás során ezekből a hiányosságokból képződő akadályokat felhasználhatják az eljárás késleltetésére vagy akadályozására.

A tanulmányban vizsgált szabad bíróválasztáshoz való jog alaposabb megismeréséhez elengedhetetlen a választottbírói kvalitások, valamint a választottbírói testület megalakulásának áttekintése.

„A választottbíró a felektől valóságos bírói munkára kap felhatalmazást. Amíg az állami bíró közjogi felhatalmazása az állam bírói felségjogából ered, addig a választottbíró a felek megbízásából nyeri a bírói hatalmát.”³⁸

Tekintettel a választottbírói megbízatás közhatalmi jellegére, a Vbtv. meghatározott feltételeket támaszt a választottbírói tisztség betöltéséhez. A törvény szerint nem lehet választottbíró, aki huszonegyedik életévét nem töltötte be, akit jogerős bírói ítélet a közügyektől eltöltött, akit a bíróság jogerősen szabadságvesztésre ítelt, amíg a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól nem mentesül, aki cselekvőképességet érintő gondnokság vagy támogatott döntéshozatal hatálya alatt áll, aki egyetemi jogi végzettséghez

³³ Vbtv. 3. § (1.) 1.

³⁴ Vbtv. 3. § (1) 7.

³⁵ Vbtv. 1. § (3).

³⁶ Vbtv. 8. § (3).

³⁷ I. Isaak DORE: *Theory and practice of multi party commercial arbitration*. Graham & Trotman Kluwer Academic Publishers Group, 1990. 66.

³⁸ KENGYEL i. m. 619.

kötött foglalkozástól eltiltás hatálya alatt áll, vagy akivel szemben a bíróság jogerősen próbára bocsátást alkalmazott, és a próbaidő még nem telt el.³⁹

A fentiek mellett a választottbírók függetlenek és pártatlanok. Az új törvény kifejezetten rögzíti, hogy a választottbíró, akit a kijelölése vonatkozásában megkeresnek, köteles feltárni mindazon körülményeket, amelyek kétséget ébreszthetnek a függetlensége vagy pártatlansága vonatkozásában. Ez a kötelezettség az eljárás lezárásáig terheli a választottbírákat.⁴⁰

A választottbíróválasztási eljárás talán legfőbb erénye a bírók különleges szakértelme.

„Természetes, hogy az állami bíróságok bírái magas szintű jogi képezéssel rendelkező szakemberek. Nem várható el azonban tőlük, hogy részletesen ismerjék a (nemzetközi) kereskedelem szokásait, tisztában legyenek más országok jogszabályaival, idegen nyelveket beszéljenek. Az említett kritériumoknak kell viszont megfelelniük azoknak a szakembereknek – rendszerint jogászoknak –, akik a (nemzetközi) kereskedelmi vonatkozású jogviták eldöntésében választottbíróként eljárnak.”⁴¹

A választottbíróválasztási eljárás megkezdéséhez a feleknek meg kell állapodniuk a választottbírók számában. A felek rendelkezési jogából és szerződési szabadságából fakadóan a törvény korlátai között szabadon dönthetnek a választottbíró-jelölés kérdéseiben.⁴² A választottbíróválasztási eljárás során általában egyesbíró vagy háromtagú bírói tanács jár el az ügy bonyolultságától, illetve a felek megállapodásától függően. A Vbtv. 11. § (2) bekezdése alapján – a korábbi szabályozással azonosan –, amennyiben a felek nem állapodtak meg a bírók számában, a háromtagú tanács jár el. A három bíróból álló tanács eljárása esetén a felek egy-egy bírót választanak, majd az így kijelölt két választottbíró jelöli ki a tanács harmadik tagját. Amennyiben valamelyik fél a bírójelölésre nyitva álló harmincnapos határidőn belül nem jelöli ki választottbíróját, vagy a megválasztott bírók nem döntenek az eljáró tanács harmadik tagjáról, bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék, vagy a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróválasztási bizottság (a továbbiakban: Kereskedelmi Választottbíróválasztási bizottság) előtti ügyekben a választottbíróválasztási honlapján közzétett választottbíró-ajánlási listáról a választottbíróválasztási elnöksége jelöli ki a hiányzó bírót.⁴³

3. Keresethalmazatok a választottbíróválasztási eljárásban

A napjainkban tapasztalható növekvő kereskedelmi, pénzügyi és technológiai fejlődés következtében a kereskedelmi ügyletek, és az ehhez kapcsolódó jogviták legtöbbször

³⁹ Vbtv. 12. § (7).

⁴⁰ Vbtv. 13. § (1).

⁴¹ HORVÁTH (2010) i.m. 32.

⁴² BÖCKSTIEGEL i. m. 194.

⁴³ Vbtv. 12. § (3).

nem két fél között, hanem több társaság között köttetnek, és nem ritkán nemzetközi elemet is tartalmaznak.⁴⁴

Amint arról a bevezetésben is szó volt, az állami bíróságok mellett természetesen a választottbírói eljárásban is van helye keresethalmazatnak. Az állami bíróságok eljárásában gyakran kerül sor az igények együttes érvényesítésére, hiszen több kereset közös tárgyalása több szempontból is előnyös lehet, például azért, mert kizárja azt, hogy a különböző döntések között eltérés legyen, mind a tények megállapításában, mind a jogi értékelésben. Emellett az eljárás technikailag is egyszerűbb, gyorsabb és költséghatékonyabb is.⁴⁵

Azoknak a választottbírói eljárásoknak, amelyekben kettőnél több személy érintett, akár a felperesi, akár az alperesi oldalon, két típusát különböztethetjük meg. Szűkebb értelemben véve: ha a követelést több felperes vindikálja magának, vagy több alperes ellen indít kereset (alanyi keresethalmazat), míg tágabb értelemben véve a követelések láncolata indokolja az együttes elbírálást, különösen a fő- és alvállalkozók közötti jogviták esetén. Az állami bíróságok előtti polgári perekben az utóbbi esetet, az egyes nemzeti szabályoktól függően, általában elkülönítve tárgyalják. A választottbírói eljárásban ezek az ügyek a felek rendelkezésétől függően, egyesíthetők.⁴⁶

Kiss Daisy szerint „[A] felperes vagy felperesek által létrehozott keresethalmazat gyakran nem is tudatos, hanem az érvényesíteni kívánt jogok természetéből adódik az együttes érvényesítés. Bizonyos esetekben a fenti indokok alapján a bíróság maga határoz a keresethalmazat létrehozásáról a perek egyesítésével.”⁴⁷

Ahhoz, hogy a választottbírói eljárásban felállt pertársaságot értelmezni tudjunk, először a keresethalmazatok összefüggéseit kell áttekinteni:

A keresethalmazat fogalmát már az a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában hozott 1868. évi LIV. törvénycikk is szabályozta. Gaár Vilmos budapesti törvényszéki bíró 1904-ben megjelent cikkében a következőket írja:

„[A] keresethalmazat több önálló, egymástól függetlenül érvényesíthető kereseti követelésnek egy keresetlevélben való összefoglalása. A keresethalmazat eseteit a 1868: LIV t-cz. 66. §-a, az ún. objektív keresethalmazatot szabályozza, vagyis amikor felperes a per tárgyánál fogva jogosult ugyanazon alperes ellen egy keresetben több követelést érvényesíteni. Az objektív keresethalmazatnak helye van: a) ha a több követelés ugyanazon egy jogalpból, vagy hasonló műüyletekből ered; b) e nélkül is, ha azon bíróság, melynél a kereset beadott, az előterjesztett követelések mindenikére illetékes.”⁴⁸

⁴⁴ Uniform Arbitration Act, §10 comment 1 (*multi-party disputes are common in construction, insurance, maritime and sales contexts*).

⁴⁵ KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné: *Választottbírók könyve*. Budapest, HVG-Orac, 2012. 280.

⁴⁶ BÖCKSTIEGEL i. m. 202.

⁴⁷ KISS Daisy: *A polgári per titkai*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 478.

⁴⁸ GAÁR Vilmos: A keresethalmazatról. *Ügyvédek lapja*, 21.évf., 1904/32. 2.

A 74. § a szubjektív keresethalmazatról rendelkezik: ekkor ugyanazon felperes vagy felperesek, több alperes ellen indítanak pert. Szubjektív keresethalmazatnak akkor volt helye, ha ugyanaz a kereset minden alperes irányában ugyanabból a jogalaptól származik.⁴⁹

A jogintézmény a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkben is számontartott volt. Térfi Gyula monográfiájában a következőképp fogalmaz: „[A] Pp. több keresetnek egy keresetlevélbe foglalását általánosságban csak a hatáskör és az illetékesség, valamint az eljárás azonossága mellett engedi meg.”⁵⁰

Magyary Géza a „Magyar polgári perjog” című tankönyvében a következőket írja:

„[A] per fogalmilag egy felperest és egy alperest, továbbá csak egy jogviszonyt, helyesebben egy magánjogi érdeket kitevő tényt tételez fel. Nem szükséges azonban, hogy minden per önállóan tárgyalassék és döntessék el. Ha ugyanis a jogviszonyok között bizonyos jogi összefüggés van, vagy legalább azonos a jogi elbírálás szempontja, együttes elbírálásuk is lehetséges, sőt ez az ügyek gyorsabb elbírálása és ellentétes határozatok elkerülése céljából kívánatos is”⁵¹

Láthatjuk, hogy a keresethalmazat egy hosszú múltra visszatekintő jogintézmény, amely lényegi elemeit az 1868. évi polgári törvénykezési rendtartás óta változatlanul megőrizte.

A fentiek fényében a keresethalmazat fogalmát az alábbiak szerint határozhatjuk meg: „[E]gy perben azonos perbeli oldalon egyidejűleg több kereset is létezhet, ilyenkor keresethalmazatról beszélünk. Ha a perben több felperes vagy több alperes szerepel személyi keresethalmazat, ha a felperes egy perben több kereseti kérelmet terjeszt elő, tárgyi keresethalmazat áll elő.”⁵²

Az új Polgári perrendtartás a korábban hatályos Pp.-vel szemben önálló szakaszban szabályozza a keresethalmazatokat, külön rendelkezve a valódi tárgyi- és a látszólagos tárgyi keresethalmazatokról.⁵³ A valódi tárgyi keresethalmazatot a látszólagostól az különbözteti meg, hogy míg az első esetében a felperes több különböző jogviszony-

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ TÉRFI Gyula: *Az új polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.)* Budapest, Grill Károly kiadóvállalata, 1914. 235.

⁵¹ MAGYARY Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, Franklin kiadó, 1913. 225.

⁵² SZABÓ Imre (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata*. Budapest, Magyar hivatalos közlönykiadó, 2006. 5.

⁵³ Pp.173. § [Keresethalmazat]

(1) Több kereset (valódi tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha a keresetek ugyanabból vagy – ténybeli és jogi alapon – összefüggő jogviszonyból erednek és a keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozik. Az e törvény hatálya alá tartozó ügyben előterjesztett keresetet nem lehet összekapcsolni közigazgatási perben, illetve egyéb közigazgatási bírósági eljárásban eljáró bíróság hatáskörébe tartozó keresettel, illetve indítvánnyal.

(2) Egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (a továbbiakban: látszólagos tárgyi keresethalmazat) akkor terjeszthető elő, ha
a) a keresetek ugyanabból a jogviszonyból erednek,

ból származó követelését érvényesíti egy perben,⁵⁴ addig a látszólagos keresethalmazat „[A] vagylagos (alternatív), valamint az eshetőleges (eventuális) keresetek esetében fordulhat elő.”⁵⁵

A tanulmány vonatkozásában kiemelt fontossággal bír, hogy személyi vagy vegyes keresethalmazat esetén pertársaság jön létre. Az új Pp. a pertársaságnak két fajtáját határozza meg: a kényszerű pertársaságot és a célszerűségi pertársaságot. A téma részletesebb elemzése nélkül dióhéjban csak annyit szükséges megjegyezni, hogy kényszerű pertársaság⁵⁶ akkor jön létre, ha a jogvita kizárólag akkor rendezhető, ha valamennyi érintett fél részt vesz a perben, és ennek okán a felperesi vagy az alperesi oldalon többalanyúság jön létre.⁵⁷ Célszerűségi pertársaság⁵⁸ esetén nem feltétlenül szükséges a döntés meghozatalához valamennyi pertárs részvétele, ugyanakkor néhány esetben a felperes élhet azzal a joggal, hogy igényét egy perben bírálják el. Ennek feltételeit rögzíti a hatályos Pp. a célszerű pertársaság cím alatt.

A rendes bíróság előtti eljárásban a Pp. nem tartalmaz olyan szabályt, amely megállapítja, hogy egy keresetben hány kereseti követelés érvényesíthető, arról viszont rendelkezik, hogy több különböző igényt különböző eljárásban érvényesítenének a felek, akkor ezek esetleg egyesíthetők. Ugyanakkor fontos kiemelni az új Pp. újítását, mely szerint: legalább tíz felperes tartalmában megegyező jogát, *társult per* formájában érvényesítheti, ha a tények valamennyi felperes vonatkozásában azonosak, és azt a bíróság engedélyezi.⁵⁹

b) az egyes keresetek között nincs olyan, amelynek elbírálása más bíróság hatáskörébe vagy kizárólagos illetékességébe tartozik, és

c) több alperes esetén valamennyi keresetet valamennyi alperes ellen indítják.

(3) A fél személye vonatkozásában egymással eshetőleges vagy vagylagos viszonyban álló több kereset (látszólagos személyi keresethalmazat) nem terjeszhető elő.

(4) A keresetlevél előterjesztéséhez fűződő joghatások látszólagos tárgyi keresethalmazat esetén is valamennyi keresetre nézve beállnak.

⁵⁴ KENGYEL (2014) i. m. 139.

⁵⁵ KISS i. m. 480.

⁵⁶ Pp. 36. § [Kényszerű pertársaság]

Ha jogszabályban meghatározott személyek perben állása kötelező, vagy a per tárgya olyan közös jog, illetve olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, az érintett személyeknek a perben félként részt kell venniük. Ha e részvételi kötelezettség több felperes, illetve több alperes perben állását eredményezi, kényszerű pertársaság keletkezik.

⁵⁷ WOPERA ZSUSZA: *A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény magyarázata*. Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 79.

⁵⁸ Pp. 37. § [Célszerűségi pertársaság]

Több felperes együtt indíthat pert, illetve több alperes együtt perelhető, ha

a) a perben hozott ítélet anyagi jogerőhatása a pertársakra a perben történő részvétel nélkül is kiterjedne,

b) a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek, vagy

c) a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi alapból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a 29. § rendelkezéseinek alkalmazása nélkül is valamennyi alperessel szemben megállapítható.

⁵⁹ UDVARY SÁNDOR: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In: NÉMETH JÁNOS – VARGA ISTVÁN (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 132.

Az állami bíróságok előtti eljárásban a kérdés azért nem okoz problémát, mert az a szempont, hogy ki lesz az eljáró bíró, nem elsődleges, hiszen a feleknek amúgy sincs erre ráhatása.⁶⁰ Természetesen itt is adott valamiféle korlát, hiszen a felek száma egy bizonyos mennyiség fölött nehezítheti az ítélezést. A kérdés eldöntése ebben a körben a bírói mérlegeléstől függ.

3. Pertársaság a választottbíróválasztási eljárásban

Amint az a keresethalmazatokról szóló alcímben látható volt: személyi vagy vegyes keresethalmazat esetén pertársaság keletkezik. Az állami bíróságok előtti eljárásban gyakori pertársaság a választottbíróválasztási eljárásban több kérdést is felvet, így például: nem sérti-e az ügyek együttes elbírálása a felek bíróválasztási szabadságát, a rendelkezési elv érvényesülését, illetve az eljárás bizalmasságát?

A választottbíróválasztási eljárás eljárési köre az eljárás természetéből fakadóan szűkebbre szabott a rendes bírósági eljárásnál. Választottbíróválasztási eljárásnak nincs helye azzal a féllel szemben, aki nem felel meg a választottbíróválasztási eljárás kritériumainak, ekként például nem részese az adott ügyre vonatkozó választottbíróválasztási szerződésnek. Még abban az esetben sem folytatható le vele szemben az eljárás, ha a kötelezetti oldalon egyetemlegesség áll fent.

„Az egyetemlegességet ugyanis a bírósági gyakorlat egyszerű pertársaságnak tekinti és ebben az esetben az egyetemleges kötelezettek közül annak a kötelezettnek a tekintetében, akire a választottbíróválasztási kikötés nem vonatkozik, nem lehet a Választottbíróválasztási eljárás fordulni.⁶¹ Ennek fordítottja is igaz, olyan módon, hogy azzal a féllel szemben, aki a választottbíróválasztási szerződésben szerepelt, a választottbíróválasztási kikötés nem mellőzhető azon az alapon, hogy a kötelezettek egyetemlegessége áll fenn.⁶² Abban az esetben azonban, ha kényszerű pertársakról van szó és csak az egyikük kötött választottbíróválasztási szerződést, az vele szemben betarthatatlannak minősül, ezért valamennyi kényszerű pertársal szemben az állami bíróságnak kell eljárnia.”⁶³

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény

583. § [A társult perben elbírálható ügyek] (1) Legalább tíz felperes egy vagy több olyan jogát, amely tartalmában azonos valamennyi felperes vonatkozásában (a továbbiakban: reprezentatív jog), társult per formájában érvényesítheti, ha a reprezentatív jogot megalapozó tények érdemben valamennyi felperes vonatkozásában azonosak (a továbbiakban: reprezentatív tények), és a társult pert a bíróság engedélyezi.

⁶⁰ KISFALUDI András: *Keresethalmazat és ügyek egyesítése a választottbíróválasztási eljárásban*. Budapest, 2015. november 24. A választottbíráskodás helyzete Magyarországon – szakmai konferencián elhangzott előadás.

⁶¹ BH.2003.326.

⁶² BH.1996.540.

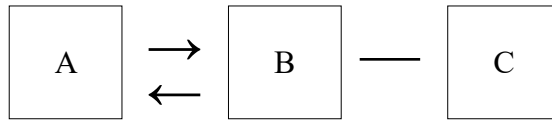
⁶³ MURÁNYI Katalin: Az állami bíróságoknak a választottbíróválasztások működéséhez kapcsolódó gyakorlata és gondolatok az esetleg szükséges jogszabály módosításokról. *Magyar Jog*, 2011/4. 193–208., 200.

3.1.A pertársaság formái

A nemzetközi szakirodalom gyakori csoportosítása szerint a választottbírói pertársaságnak két fő formája lehetséges: a bipoláris (*bi-polar multi-party arbitration*) és a multipoláris (*multi polar multi-party arbitration*).

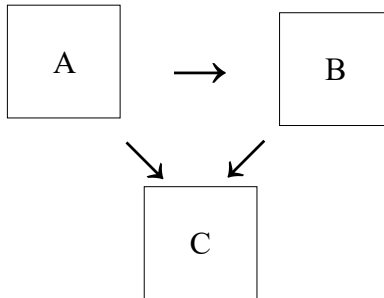
3.1.1. A bipoláris pertársaság

A bipoláris pertársaság nagyon hasonló a két ellenérdekű fél közötti eljáráshoz, tekintettel arra, hogy a felperesi és az alperesi oldalon álló pertársak érdekei megegyeznek; mindkét oldalnak lehet követelése, illetve terjeszthet elő ellenkérelmet az ellenérdekű felekkel szemben, azonban egymással szemben nem érvényesítenek követelést.⁶⁴

3.1.2. A multipoláris pertársaság

A multipoláris pertársaság összetett kérdés, tekintettel arra, hogy az *arbitráció* fogalmilag két fél közötti vitarendezést jelent. Ezzel szemben multipoláris pertársaság esetén a feleknek szerteágazó érdekeik lehetnek. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az azonos oldalon álló felek egymás ellen is terjesztenek elő kérelmet, valamint ellenkérelmet.⁶⁵

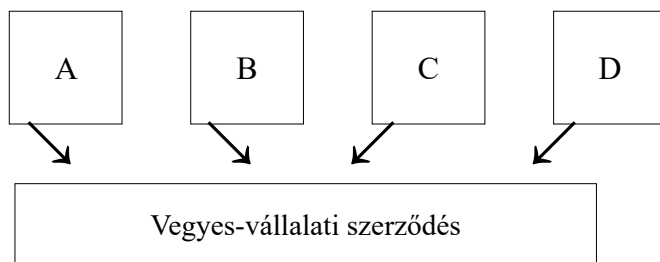
3.1.3. Egy szerződés – több fél

A választottbírói eljárásban a leggyakrabban pertársaság abban az esetben áll fent, ha több fél ugyanannak a választottbírói klauzulát tartalmazó szerződésnek a ré-

⁶⁴ Klas LAITINEN. *Multi-party and multi-contract arbitration mechanism in international commercial arbitration*. Master's thesis in University of Helsinki, 2014. 10. (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/44922>)

⁶⁵ LAITINEN i. m. 11.

szese. Ebben az esetkörben klasszikus példaként a vegyesvállalati szerződések (*joint venture agreement*) említhetők.⁶⁶

3.2. A pertársaság előnyei

Mind a bipoláris, mind a multipoláris pertársaság esetén, ha az ügy együttes elbírálásának lehetősége fennáll, a rendes bíróság előtti eljáráshoz hasonlóan, a pertársaságból előnyök is származhatnak. Az eljárás egyszerűbb lehet, költségeket, előkészületeket, a tanúk vallomástételre fordított idejét, utazási költségét, és több egyéb kiadást csökkenthet. Az anyagi vonzaton túl a következtelen döntéshozatalt is kizárja.⁶⁷

3.3.A pertársaság hátrányai

A fenti előnyökön túl azonban a szakirodalom több hátrányát is jegyzi a pertársaságnak. Annak ellenére, hogy az eljárás egyszerűsége és költségkímélő mivolta a rendes bíróságok előtti eljárásban elvitathatatlan előnye a pertársaságnak, a választottbírói eljárás rendjében nem feltétlenül érvényesül. Több fél perben állása esetén a perköltségek összege inkább emelkedő tendenciát mutat, tekintettel arra, hogy az eljáró bírók tiszteletdíja mellett az adminisztratív költségek is megemelkedhetnek. Emellett nem elhanyagolható az a tény sem, hogy az eljárás több fél részvétele esetén jóval hosszabbra is nyúlhat, többek között a hosszabb bizonyítási eljárás miatt, mint két ellenérdekű fél szembenállása esetén.

3.4.Bizalmasság a választottbírói eljárásban

A költségeknél talán fontosabb tényező, hogy pertársaság esetén a választottbírói eljárás egyik lényegi eleme, a bizalmasság kerülhet veszélybe. Amint az a választottbírói eljárásról közismert, az ilyen eljárásban lefolytatott tárgyalások nem nyilvánosak, általában a szembenálló felek közötti érdekellentétről csak nagyon szűk körnek van tudomása. Abban az esetben azonban, ha a perbe több fél, esetleg versenytársak is bekapcsolódnak, a bizalmi jelleg – annak minden előnyével – elvész. „A választottbírói eljárás bizalmi jellege csökkenti annak veszélyét, hogy a felek jogvitája

⁶⁶ LAITINEN i. m. 12.

⁶⁷ BORN i. m. 2567.

elmérgesedjen, és inkább elősegíti a békés, »*business-like*« vitarendezést.⁶⁸ Az eljárás talán leglényegesebb tulajdonsága ez a bizalmas jelleg, hiszen így a perben álló felek, melyek legtöbbször gazdasági társaságok, a nyilvánosságot, ezáltal a sajtót és a versenytársakat is kizárva, zárt ajtók mögött rendezik a vitás kérdést, megőrizve ezzel a jó üzleti kapcsolatot.⁶⁹

3.5. Hogyan rendelkeznek a pertársaságról a legrelevánsabb választottbírói jogforrások?

Nem életszerű, hogy a választottbírói szerződések megkötésekor a szerződő felek megállapodjanak abban is, hogy melyik esetlegesen választottbírói útra kerülő jogvitájuk esetén, mely partnereik lehetnek pertársaik az eljárásban. Sokkal inkább abban állapodnak meg ekkor a felek, hogy a választottbírói eljárást utalják jogvitájukat, ahol elfogulatlan és gyors döntés születik majd.⁷⁰

A pertársaság alapos vizsgálatához engedhetetlen a hazai mellett néhány nemzetközi választottbírói szabályozás áttekintése. Elsőként a New York-i Egyezmény,⁷¹ majd az UNCITRAL Modelltörvény⁷² (a továbbiakban: Modelltörvény), végül a Federal Arbitration Act⁷³ (a továbbiakban: FAA) pertársaságra vonatkozó rendelkezéseit vizsgálom.

A New York-i Egyezmény kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, azonban a II. cikk 1. bekezdése úgy rendelkezik, hogy valamennyi szerződő állam *elismeri az olyan írásbeli megállapodást*, amelyben a felek arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott – akár szerződéses, akár szerződésen kívüli – jogviszonyból keletkezett vagy keletkezhető összes vagy valamely jogvita esetére választottbírói döntésének vetik alá magukat, feltéve, hogy a jogvita tárgya választottbírói eljárás útján eldönthető.⁷⁴

A harmadik bekezdés⁷⁵ pedig rögzíti, hogy az egyik fél kérelmére bármely Szerződő Állam bírósága választottbírói eljárásra utasítja a feleket, ha olyan ügyben indítottak pert előtte, amelynek tárgyában a felek a jelen cikk értelmében megállapodást

⁶⁸ BORONKAY WELLMANN i. m. 4.

⁶⁹ Kyriaki NOUSSIA: *Confidentiality in International Commercial Arbitration*. Berlin–Heidelberg, Springer Verlag, 2010. 21.

⁷⁰ BORN i. m. 2569.

⁷¹ Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) (the New York Convention).

⁷² UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006.

⁷³ The Federal Arbitration Act (USA).

⁷⁴ United Nations Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 10 June 1958) Article II. (1). Each Contracting State shall recognize an agreement in writing under which the parties under take to submit to arbitration all or any differences which have arisen or which may arise between them in respect of a defined legal relationship, whether contractual or not, concerning a subject matter capable of settlement by arbitration.

⁷⁵ 3. The court of a Contracting State, when seized of an action in a matter in respect of which the parties have made an agreement within the meaning of this article, shall, at the request of one of the parties, refer the parties to arbitration, unless it finds that the said agreement is null and void, in operative or incapable of being performed.

kötöttek, kivéve, ha megállapítja, hogy az említett megállapodás semmis, hatálytalan vagy nem teljesíthető.⁷⁶

A New York-i Egyezmény alapján, amennyiben a felek a választottbíróválasztási szerződésben rögzítették, hogy a választottbíróválasztás döntésének vetik alá magukat, egy vagy több ügyben, egy vagy több szerződő partnerrel szemben, úgy ez a jog integráns részét képezi az eljárásnak. Ugyanennek a fordítottja is igaz, tehát ha az eljárásban érintett félnek szerződéses joga van arra, hogy egyesítés, vagy a pertársaság engedélyezése nélkül bírálják el az ügyét, úgy aszerint kell eljárnia a bíróságnak.⁷⁷

Az V. cikk 1. bekezdés d) pontja⁷⁸ alapján 1. A választottbíróválasztási határozat elismerése és végrehajtása annak a félnek kérelmére, akivel szemben azt érvényesíteni kívánják, csak abban az esetben tagadható meg, ha ez a fél annál az illetékes hatóságnál, amelynél az elismerést és a végrehajtást kéri, bizonyítja, hogy: a választottbíróválasztás összetétele vagy eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, vagy ilyen megállapodás hiányában nem felelt meg ama ország jogának, amelyben a választottbíróválasztás eljárta.⁷⁹

A New York-i Egyezmény előírja: abban az esetben, ha a választottbíróválasztás eljárása nem felelt meg a felek megállapodásának, tehát az ügyeket egyesítették, beavatkozó lépett a perbe, vagy pertársaság esete állt fent, és ez nem volt a szerződésben rögzítve, és a felek sem járultak hozzá, a határozat elismerése és végrehajtása a fél kérelmére megtagadható.⁸⁰

Általánosságban elmondható, hogy az ügyek egyesítésére, pertársaságra, beavatkozásra a választottbíróválasztási eljárásban, ellentétben a rendes bíróságok gyakorlatával, csak akkor van lehetőség, ha a felek ehhez egyhangú hozzájárulásukat adták. Erre azért van szükség, mert amint fent is kifejtettük, az eredeti választottbíróválasztási szerződés jellemzően két fél jogvitájáról rendelkezik.⁸¹

A nemzetközi szerződések általában kifejezetten nem foglalkoznak a pertársaság kérdésével, ugyanis ha a felek nem állapodnak meg egyhangúan a pertársaságról, egyesítésről, vagy beavatkozásról, a választottbíróválasztásnak nincs felhatalmazása arra, hogy az ügyek egyesítését elrendelje. Ez az eljárási mód a felek eljárási autonómiájából fakad.⁸²

⁷⁶ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróválasztási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről II. cikk (1), (3)

⁷⁷ BORN i. m. 2571.

⁷⁸ Article V. 1. Recognition and enforcement of the award may be refused, at the request of the party against whom it is invoked, only if that party furnishes to the competent authority where the recognition and enforcement is sought, proof that:

d) The composition of the arbitral authority or the arbitral procedure was not in accordance with the agreement of the parties, or, failing such agreement, was not in accordance with the law of the country where the arbitration took place;

⁷⁹ 1962. évi 25. törvényerejű rendelet a külföldi választottbíróválasztási határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény kihirdetéséről V. cikk (1) d)

⁸⁰ BORN i. m. 2572.

⁸¹ Loukas MISTELIS: *A. Concise International Arbitration*. Wolters Kluwer Law & Business, 2010. 443.

⁸² BORN i. m. 2537.

A Modelltörvény szintén nem tesz említést a pertársaságról és az ügyek egyesítéséről. A Modelltörvény fő célkitűzése, hogy a választottbírói határozat, amelyet végül elismernek és végrehajtanak, összhangban legyen a felek választottbírói szerződésével. A Modelltörvényt átültető országok közül néhány azzal a módosítással vette át, hogy felhatalmazást adott a bíróságnak, vagy a választottbírói tanácsnak, hogy amennyiben az ügy úgy kívánja, és a felek ebben megállapodtak, egyesítsék az ügyeket. Ezek a rendelkezések országonként eltérőek, legtöbb esetben a választottbírói tanács, de sok esetben a helyi bíróság is jogosult az ügyek egyesítésére. Emellett néhány országban, például Új-Zélandon,⁸³ csak akkor egyesíthetők az ügyek, ha ugyanazok a peres felek, ugyanazon választottbírói tanács előtt állnak egy másik ügyben.⁸⁴

Az FAA közvetlenül nem tiltja sem az eljáró tanács, sem a helyi bíróság által elrendelt egyesítést. A törvényi rendelkezés hiányában azonban az alsóbb fokú amerikai bíróságok eltérő eredménnyel bírálják el a beérkezett kérelmeket.

Megjegyzendő, hogy néhány alsóbb fokú bíróság úgy ítélte meg: az FAA szövegezésében burkoltan támogatja az ügyek egyesítését, akár annak ellenére is, ha a felek szerződésükben nem járultak hozzá a bíróság általi egyesítéshez. A *Government of the United Kingdom v. Boeing Co*⁸⁵ ügyben azonban kimondták, hogy a bíróság nem rendelkezhet az ügyek egyesítéséről a saját gazdaságossági szempontjai és az eljárás gyorsaságának előmozdítása érdekében, a választottbírói szerződés ellenében.⁸⁶

Ezt az ítéletet követő szinte összes döntés ugyanezt a következtetést vonta le, vagyis az ügyek egyesítésére, pertársaságra, valamint beavatkozásra csak abban az esetben van lehetőség, ha a felek ebben megállapodtak.⁸⁷

4. Hogyan érvényesül a szabad bíróválasztáshoz való jog pertársaság esetén?

4.1.A választottbíró-jelölés dilemmái pertársaság esetén

A pertársaság legösszetettebb kérdése a dolgozat szempontjából a felek bíróválasztáshoz fűződő joga. Ahogy már a fentiekben is láthattuk, az általános választottbírói kikötés mindegyik fél részére biztosítja a jogot, hogy a háromtagú bírói tanács egyik tagját kiválaszthassa. Tulajdonképpen éppen ez az, ami számos előnye mellett, az eljárás fő vonzerejét jelenti.

Pertársaság esetén azonban a bíróválasztás minden esetben bonyolulttá válik, hiszen minden perbeli fél ragaszkodik bíróválasztási jogához.

Abban az esetben, ha egy félperes eljárást kezdeményez két alperes ellen, a bíróválasztás joga nem gyakorolható oly módon, hogy egyik fél se érezze rá nézve hátrányosnak. Ha a félperes jelöl egy választottbíró, és az alperesek közösen jelölnek egy

⁸³ New Zealand Arbitration Act, Schedule 2. Art. 2 (1).

⁸⁴ BORN i. m. 2574.

⁸⁵ Government of United Kingdom of Great Britain N. Ireland v. Boeing Co. 988 F.2d. 68. 73–74. 1993. 03. 25.

⁸⁶ BORN i. m. 2577.

⁸⁷ Uo.

választottbíró, mindkét alperes elvesztette a jogosultságát arra nézve, hogy „saját” választottbíróját kijelölje.⁸⁸ Azonban, ha az esélyegyenlőség megtartása érdekében mindkét oldal helyett a választottbíróóság szervezete, vagy az állami bíróság jelöl bírót, az eljárás lényegi jellemzőjét veszíti el.⁸⁹

Eljárásjogilag igen összetett az az eset, amelyben az egyik alperes érdeke valójában a felperes érdekével egyezik meg. A felperesi érdekű alperes ebben az esetben meghíúsíthatja az „igazi” alperes bíróválasztását, míg a felperes szabadon gyakorolhatja azt.⁹⁰

Abban az esetben, ha háromtagú választottbírói tanács jár el a fent felvázolt ügyben, és mindhárom félnek külön-külön biztosítják a szabad bíróválasztás jogát, az alperesi oldalon álló két pertárs bírói többségének köszönhetően a szavazatok többségét szerezheti meg. Ha az ügyben kettőnél több pertárs áll az alperesi vagy felperesi oldalon, akkor a fenti megoldás hármastanás bírói eljárása esetén kivitelezhetetlen.⁹¹

Ha az egyenlő elbánás elvére hivatkozva, mindegyik fél bíróválasztáshoz való jogát elvonják, a modern választottbíráskodást egyik alapvető jellemzőjétől fosztják meg, ezzel jelentős gyakorlati következményeket előidézve.⁹²

Gary B. Born álláspontja szerint a bíróság vagy más hatóság által kijelölt választottbírói testület felállítása az egyenlő bánásmód elvét, valamint a felek elvárásait a választottbírói eljárással szemben ugyancsak sérti.⁹³

A választottbíró-jelöléshez való jogból származó egyenlőtlenség abban az esetben nem okoz problémát, ha a felek szükségszerűen egyetlen szerződés által állnak a választottbíróóság előtt, és nincs közöttük érdekkonfliktus, vagy az érdekeik teljesen megegyeznek. Ez általában azokban az ügyekben fordul elő, amelyekben hitelező- és adóstársak, valamint részvényesek egy perbeli oldalon szerepelnek. Ezekben az esetekben a felek együttműködése az anyagi- és eljárásjogi szabályokból fakadóan nélkülözhetetlen, ezért az esetleg felmerülő eljárásjogi hiányosságok ellenére is, a jogi érdekeiket szem előtt tartva, kötelesek megállapodni a jelölt bíró személyében.⁹⁴

Felmerül az a kérdés is: mi történik abban az esetben, ha az egyik alperes később lép a perbe. Ebben az esetben a választottbírói tanács már felállt, a bírókat a perben álló felek már kiválasztották. Ez esetben az újonnan perbe lépő félnek már nincs lehetősége szerepet vállalni a választásban. A perbe lépő fél ekkor nem gyakorolhatja a bíróválasztáshoz fűződő jogát, azonban a felek egyenlő bánásmódban részesítése mégsem sérült.⁹⁵

Különösen komoly aggodalomra adhat okot az eljárás tisztességességét illetően azonban, ha az újonnan perbe lépő, és a már peres felek között érdekellentét áll fent. Egyszerű példával szemléltetve: ha B. és C. között folyamatban lévő ügy az eljárás

⁸⁸ BORN i. m. 2607.

⁸⁹ MOSES L. Margaret: *The principles and practice of international commercial arbitration*. Cambridge University Press, 2012. 58.

⁹⁰ BORN i. m. 2607.

⁹¹ Uo.

⁹² Uo.

⁹³ Uo.

⁹⁴ BÖCKSTIEGEL i. m. 206.

⁹⁵ REDFERN –HUNTER i. m. 31.

korai szakaszában, amikor még nem került sor a választottbírók kijelölésére, egyesül az A. és B. között folyamatban lévő eljárással, amelyben már a választottbírói tanács megalakult, C. egyáltalán nem tudott részt venni a bírójelölés folyamatában, emiatt azonban az eljárás során hátrányok érhetik.⁹⁶

A fentiekben túl fontos megkülönböztetünk a perbeli ellenérdekű felek helyzetét aszerint, hogy míg a felperes jogosult megválasztani a részéről eljáró választottbíró, addig az alperesi oldalon állóknak kötelezettségük megtenni ezt.⁹⁷ Ugyancsak nehéz különválasztani több felperes és több alperes eljárásjogi helyzetét, hiszen a felperes maga dönt arról, hogy igényét egyedül, vagy pertársával együttesen kívánja érvényesíteni, míg az alperes(eket) ez a döntés nem illeti meg. Ezen felül, az eljárás természetéből fakadóan, az alperes soha nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy a felperes korlátoktól mentes bíróválasztási jogát egy másodrendű felperes bevonásával elvonja.⁹⁸

4.2. A Dutco Construction Co. v. Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH ügyében született ítélet

A bevezetésben említett Dutco-ügy ítéletének részletesebb vizsgálata segíthet megérteni a szabad bíróválasztáshoz való jogi érdek, az eljárás természetéből fakadó sajátosságok, a felek autonómiájának, és az eljárási szabályzatok összehangolásának fontosságát. Az ügyben eljáró bíróság ítéletében mindkét oldal bíróválasztási jogát megvonta, ezzel egy sor újabb kérdést felvetve.

A Dutco Construction Co. a Siemens és a BKMI német vállalatokkal konzorciumszerződést kötött egy cementgyár építésére. A megállapodás választottbírószági záradékot is tartalmazott, az ICC eljárásának kikötésével. Az ICC eljárási szabályzata alapján háromtagú bírói tanácsot kellett felállítani. A felperesi pozícióban álló Dutco társaság választottbírószági eljárást kezdeményezett, megnevezve saját választottbíróját. A megállapodás alapján az alperesi cégeknek közösen kellett választottbírói jelölniük, annak ellenére, hogy közöttük alapvetően érdekellentét állt fent. Az alperesi oldalon álló felek mindketten ragaszkodtak saját bírójelölési jogosultságukhoz, ezért helyettük a *Court of Arbitration* jelölt bírót. A megalakított választottbírói testület lefolytatta az eljárást, és ítéletet is hozott, az alperesek részére kedvezőtlen rendelkezéssel.⁹⁹

A Siemens és a BKMI a *Cour d'appel*-től kérte az ítélet érvénytelenítését arra hivatkozva, hogy mindkettőjüket megfosztották bírójelölési joguktól. A bíróság a keresetet elutasította. Ítéletében rámutatott: a felek azért, hogy kikötötték az ICC eljárását, belegeyeztek abba is, hogy előfordulhat, hogy a jogvitában pertársaikkal együtt kell

⁹⁶ BORN i. m. 2607.

⁹⁷ Julian D. M. LEW – Loukas A. MISTELIS – Stefan KRÖLL: *Comparative International Commercial Arbitration*. Kluwer Law International, 2003. 383.

⁹⁸ LEW–MISTELIS–KRÖLL i. m. 384.

⁹⁹ Albert Jan VAN DEN BERG: The ICC Arbitration Rules and Appointment of Arbitrators in cases involving multiple defendants. In: Alain PLANTEY – Karl-Heinz BÖCKSTIEGEL – Jens BREDOW: *Festschrift für Ottoarndt Glossner zum 70. Geburtstag*. Heidelberg, Verlag und Wirtschaft GmbH, 1994. 29–33.

választottbíró jelölniük.¹⁰¹ Az alperesek jogorvoslatért a francia *Cour de Cassation*-hoz fordultak, amely a *Courd'appel* döntését megváltoztatta, és kimondta, hogy a feleknek minden esetben biztosítani kell az egyenlő bánásmódhoz való jogot.¹⁰² A párizsi *Cour de Cassation* ítéletének indokolásában kifejtette: a felek esélyegyenlősége a választottbírók kijelölésében közérdek, az erről való lemondás csak további jogvitákat generálna.¹⁰³

A Dutco-ügy tanúságaira figyelemmel az ICC eljárási szabályzatát¹⁰⁴ akként módosította, hogy ha a perben a felperesi vagy az alperesi oldalon pertársaság esete áll fent, úgy mind a felperesi, mind az alperesi pertársaságnak közösen kell választottbíró jelölniük. A választottbírókat a *Court* erősíti meg pozíciójukban. Abban az esetben, ha nem születik megállapodás a pertársaság között a bíró személyét illetően, a *Court* jelöli ki a tanács összes tagját és a testület elnökét.¹⁰⁵

Az ICC eljárási szabályzatának megalkotói a felek egyenlő bánásmódhoz való jogát kiemelten figyelembe véve, igen nagy jogkört biztosítottak a *Court* számára a választottbírók kinevezése terén. Ennek megfelelően, ha

„[A]kár csak valamelyik oldalon a pertársaság nem képes megegyezni a választottbíró tagjaiban, akkor a Választottbírószék a testület összes tagját jogosult kinevezni, nem sértve ezzel a felek egyenlő elbánásának elvét a választottbírói testület felállításában, hiszen az egyik pertársaság magatartásának következményeként a Választottbírószék a teljes testületet jogosult lesz felállítani.”¹⁰⁶

Az elemzett ügyet tovább gondolva: a perbeli ítélet alapján nem elfogadható tehát az sem, hogy már folyamatban lévő és még a választottbírószék megalakítása előtt álló ügyeket egyesítsenek, vagy egy pertársaság már folyamatban lévő eljárásba belépjen, ugyanis ezáltal a már megalakított választottbírószék miatt nem gyakorolhatja választottbíró-jelölési jogát. Az sem lehet célravezető, ha az intézményes választottbírószék eljárási szabályainak alkalmazása alapján a később perbe lépő fél előzetesen lemond bíróválasztási jogáról, ugyanis ekkor a félre kedvezőtlen ítélet a rendes bíróság előtt

¹⁰¹ Boóc Ádám: *A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás. A választottbíró megválasztása és kizárása*. Budapest, HVG-Orac, 2009. 305.

¹⁰² Ilias BANTEKAS: *An Introduction to International Arbitration*. Cambridge University Press, 2015. 96–97.

¹⁰³ Siemens AG and BKMI Industrieanlagen GmbH v. Dutco Construction Co. No. Arb. 2005.1022. 1992. 01.07.

¹⁰⁴ *ICC Rules of Arbitration Article 12 8*

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12 (6) or 12 (7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate.

¹⁰⁵ Boóc i. m. 305.

¹⁰⁶ Uo.

megtámadva jó eséllyel közrendbe ütközőnek minősülhet, ezáltal nem lesz végrehajtható.

4.3. BP Exploration Libya Ltd. v. ExxonMobil Libya Ltd. és Noble North Africa Ltd. ítélet

A bevezetésben szintén említett BP Ltd. v. Exxon Mobil v. Noble Ltd. ügyben hasonló kérdésben kérték az állami bíróságok döntését, mint a Ducto-ügyben.

2009. március 31-én a Noble és az Exxon olajfúrési szerződést kötött. A szerződő felek megállapodtak abban, hogy a Noble a part közeli olajkitermelés során vállalalkozási szolgáltatásokat biztosít az Exxon részére, értve ez alatt különösen a Noble félig-mérülő fűrótornyának mélytengeri olajkitermelésre való használatát. 2010. március 3-án az Exxon és a BP külön szerződésben megállapodtak abban, hogy a BP átvállalja az olajkitermelési szerződésből származó kötelezettségek teljesítését arra az időszakra, amíg a BP a Líbia közelében lévő két olajforrását kitermeli.¹⁰⁷ A BP aggodalmát fejezte ki a fűrótornyal kapcsolatban, azonban az Exxon a kettejük szerződését létrejötnnek tekintette, és felszólította, hogy a BP a használati díjat fizesse meg a Noble-nak. A Noble-nak végül sem az Exxon, sem a BP nem fizetett, ezért az választottbíróvági útra terelte a jogvitát.

A választottbíróvági szerződés alapján a Noble Ltd. kijelölte választottbíróját, és felhívta a BP és az ExxonMobil képviselőit, hogy jelöljék ki közösen választottbírójukat. A szerződés alapján kijelölt két bíró választotta volna meg a tanács elnökét. Miután az alperesi oldalon álló energiavállalatok nem jutottak megegyezésre, a BP a Texasi Kerületi Bírósághoz fordult, kérve a bíróválasztás kérdésének megoldását.¹⁰⁸

Gilmore bíró 2011 májusában hozott döntésében öttagú bírói tanács felállításáról határozott. A felperes a határozat elleni fellebbezését két pillérre alapította: álláspontja szerint a bíróság nem jelölheti ki a bírókat, de ha mégis határoz ebben a kérdésben, akkor sem dönthet a szerződés szerinti háromtagú tanács ötös tanácsá tételéről.

¹⁰⁷ A magyar Ptk. 6:208. § alapján a BP és az ExxonMobil megállapodása szerződésátruházásnak minősíthető.

6:208. §[A szerződésátruházás joghatásai]

(1) A szerződésből kilépő, a szerződésben maradó és a szerződésbe belépő fél megállapodhatnak a szerződésből kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összességének a szerződésbe belépő félre történő átruházásáról.

(2) A szerződésbe belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a szerződésből kilépő felet a szerződésben maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terhelték. A szerződésbe belépő fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő félnek a szerződésben maradó féllel szemben fennálló egyéb követelését. A szerződésben maradó fél nem jogosult beszámítani a szerződésből kilépő féllel szemben fennálló egyéb követelését.

(3) A szerződésbe belépő félre átszálló jogosultság biztosítéka fennmarad. A szerződésbe belépő félre átszálló kötelezettség teljesítésének biztosítéka megszűnik, kivéve, ha a biztosíték kötelezettje a szerződésátruházáshoz hozzájárul.

¹⁰⁸ Sarah GOLIN: Exxon, BP, Noble Oil Dispute Gets 3 Arbitrators: 5th Circ. <https://www.law360.com/articles/365223/exxon-bp-noble-oil-dispute-gets-3-arbitrators-5th-circ>: Law360 Lexis Nexis Company

A fellebbviteli bíróság kimondta, hogy a kerületi bíróság kinevezési jogát gyakorolhatja abból a célból, hogy a helyzetet megoldja, tekintettel arra, hogy kijelölés a felek megállapodása alapján nem jöhetett létre. A másodfokú bíróság kimondta: a felek leküzdhetetlen akadályokba ütköztek a bírónévezés kérdésében. Megpróbáltak megegyezésre jutni, azonban ez nem vezetett eredményre.¹⁰⁹

A másodfokú bíróság azt is kimondta, hogy a felek között létrejött választottbíróválasztási szerződés kifejezetten előírja: az ügyet háromtagú bíró tanács tárgyalja. Emiatt a megállapodás nem élvezhet kevesebb védelmet a kerületi bíróság előtt abból az okból, hogy a bírójelölési eljárás nem vezetett eredményre.

A fellebbviteli fórum visszautalta az ügyet az elsőfokra, azzal, hogy *Gilmore* bíró maga jelölje ki az alperesi bírót, amennyiben a BP és az Exxon Mobil továbbra sem jut megegyezésre. Az így kinevezett bíró és a felperes által jelölt bíró közösen nevezik ki a tanács harmadik tagját.¹¹⁰

5. Hogyan szabályozzák az egyes jogszabályok és eljárási szabályzatok a választottbíró-jelölés elmaradását?

Ahhoz, hogy közelebb jussunk a dolgozatban felvázolt kérdés megoldásához, meg kell vizsgálni, hogy a különböző intézményes választottbíróválasztások, és a nemzeti jogszabályok milyen megoldást kínálnak a probléma feloldására.

Jogtörténeti bevezetésként érdekes lehet, hogy a választottbíró-jelölés elmaradásával összefüggésben felmerült kérdéssel már a Polgári Perrendtartásról szóló 1911. I. tcz. is foglalkozott. A Plósz Sándor után „Plósz-féle Pp.”-ként emlegetett törvény úgy fogalmaz, hogy amennyiben a választottbíró, vagy a választottbíróválasztás tagjai megnevezve nincsenek, és a szerződés másként nem rendelkezik, mindegyik fél egy-egy bírót választ. Pertársak együttesen választanak, ha a választandó személyben nem egyeznek meg, szavazatok többsége, többség hiányában pedig sorshúzás dönt.¹¹¹

A Plósz-féle Pp. által vázolt megoldás (sorshúzással történő bírójelölés) a mai üzleti életben elképzelhetetlen. Az idők során sokat finomodott a bíróválasztás problematikájának kérdése, és a globalizáció hatására nagyon jelentős különbségek nem is érezhetők.

A modern szabályzatok abban megegyeznek, hogy mindegyik biztosítja a szabad bíróválasztáshoz való jogot a pertársaknak addig a pontig, amíg képesek megegyezni a jelölendő bíró személyében. Azonban, ha a felek nem jutnak megállapodásra, a bírókinevezés jogát átruházzák az intézményre, vagy a bíróságra. Ez a megoldás egy megfelelő módja lehet annak, hogy a felek bíróválasztáshoz való joga biztosított legyen, ugyanakkor, ha nem jutnak megegyezésre, a probléma megoldásával az eljárás megindulhasson.¹¹²

Az eljárási szabályok között a fő differencia abban nyilvánul meg, hogy mennyire szigorúan szankcionálják a választottbíró-jelölés elmaradását. Az egyik esetben

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ SÁRFFY Andor: *Magyar polgári perjog*. Budapest, Grill, 1946. 560.

¹¹² REDFERN–HUNTER i. m. 171.

csupán a hiányzó választottbíró jelöli ki az állami bíróság, vagy az intézményes választottbíró tanácsa, míg a másik esetben a perbeli esélyegyenlőség jegyében, az egész testület általuk kerül felállításra.

A szabályzatok elemzését a Modelltörvénnyel kezdem, hiszen a jogegységesítés mintájául az eljárási szabályok világszerte erre épülnek.

A Modelltörvény rendelkezései alapján mindkét félnek jelölnie kell egy választottbíró, akik kijelölik a tanács harmadik tagját. Ha valamelyik fél a kérelem kézhezvételétől számított harminc napon belül nem jelöl bírót, vagy a két kijelölt bíró nem jelöli ki a harmadikat, kérelemre a bíróság vagy más erre jogosult szerv jelöli ki a hiányzó tagot.¹¹³

Az új Vbtv. rendelkezései alapján abban az esetben, ha a választottbírói tanács nem tud létrejönni, vagy egyesbíró előtti eljárásban a választottbíró személyében a felek nem tudnak megállapodni, a hiányzó választottbíró bármelyik fél kérelmére a Fővárosi Törvényszék jelöli ki, azzal, hogy természetesen figyelemmel kell lenni a felek megállapodása szerinti választottbírói szakképzettségre vagy más jellemzőre, például nyelvtudásra.¹¹⁴ Abban az esetben azonban, ha az eljárás a Kereskedelmi Választottbíró hatáskörébe tartozik, és a felek által meghatározott szakképzettséggel vagy más jellemzővel rendelkező személy a választottbíró-ajánlási listán nem szerepel, akkor más személy is kijelölhető.¹¹⁵

A Kereskedelmi Választottbíró 2018. február 1. napjától hatályos Eljárási Szabályzata alapján több felperes közösen egy, míg több alperes szintén közösen egy választottbíró jelöl. Abban az esetben, ha az alperesek nem tudnak megállapodni a közösen kijelölendő választottbíró személyében, úgy a Kereskedelmi Választottbíró jelöli ki mind a felperesi, mind az alperesi választottbírókat. A választottbíró azonban mérlegelési jogkörében dönthet úgy is, hogy csak az alperesi választottbíró jelöli ki, ekkor a felperes bíró jelölése hatályában fennmarad.¹¹⁶

A Modelltörvény eltérést engedő szabályai alapján, ha valamelyik fél nem jelöl bírót, a jelölési jog a nemzeti bíróságot illeti meg. Ugyancsak ez az eljárás abban az esetben is, ha egyesbíró, vagy a tanács elnökének jelölése nem történik meg. Pertársaság esetén a felperesi vagy alperesi oldalon állóknak meg kell egyezniük a kijelölendő választottbíró személyében, ennek hiányában kijelölő szerv dönt arról.¹¹⁷

¹¹³ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration. 11. cikk

(3) Failing such agreement, (a) in an arbitration with three arbitrators, each party shall appoint one arbitrator, and the two arbitrators thus appointed shall appoint the third arbitrator; if a party fails to appoint the arbitrator within thirty days of receipt of a request to do so from the other party, or if the two arbitrators fail to agree on the third arbitrator within thirty days of their appointment, the appointment shall be made, upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6; (b) in an arbitration with a sole arbitrator, if the parties are unable to agree on the arbitrator, he shall be appointed, upon request of a party, by the court or other authority specified in article 6.

¹¹⁴ Vbtv. 12. §.

¹¹⁵ Vbtv. 12. § (5).

¹¹⁶ A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Állandó Választottbíró Eljárási Szabályzata 21. § (5).

¹¹⁷ HORVÁTH (2010) i. m. 60.

Lényeges különbség, hogy míg a Vbtv. és a Modelltörvény alkalmazása esetén csak a hiányzó választottbíró jelöli ki a bíróság, vagy az erre jogosult szerv, addig az ICC Eljárási szabályzata úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a választottbíró személyében, úgy a *Court* jelöli ki az összes eljáró választottbíró, és egyiküket elnöknek nevezi ki.¹¹⁸

Hasonlóan a fentiekhez, a varsói Kereskedelmi Kamara mellett működő állandó választottbíró eljárás szabályzata is akként rendelkezik, hogy ha pertársaság esetén az azonos oldalon álló felek nem tudnak megállapodni a jelölendő bíró személyében, akkor helyettük a jelölést a választottbíró tanácsa végzi el.¹¹⁹

Az FAA a választottbíró-jelölés tekintetében alapvetően a peres felek megállapodását helyezi előtérbe. Abban az esetben, ha a felek nem tudnak megállapodni, az állami bíróság feladata a bírók kinevezése. Az FAA 5. §¹²⁰ alapján az bíróság abban az esetben jelölheti ki a választottbíró, ha a felek nem jutnak megállapodásra, illetve az erre irányuló eljárás eredménytelenül zárul. Az Egyesült Államokban gyakori szokás, hogy a felek megállapodnak egy alternatív kijelölő szerv megbízásában arra az esetre, ha a választottbíró kijelölésében nem tudnak megegyezni. Amennyiben a felek kikötöttek alternatív kijelölő szervet, s ez a jelöltállítási mód is sikertelenül zárult, az állami bíróság jelölheti ki a bírót.¹²¹

A kutatás nem lenne teljes, ha a London Court of International Arbitration (a továbbiakban: LCIA) szabályait nem vizsgálnánk. Az LCIA szabályzata a következőket rögzíti:

„Amennyiben a választottbírói megállapodás feljogosítja a feleket, hogy választottbíró jelöljenek egy olyan jogvitában, ahol több, mint két peres fél van, és a felek nem állapodtak meg írásban abban, hogy együttesen képviselik az adott oldalt (azaz a félperesek az egyik oldalon, az alperesek a másik

¹¹⁸ ICC RULES OF ARBITRATION 12. § (8)

In the absence of a joint nomination pursuant to Articles 12(6) or 12(7) and where all parties are unable to agree to a method for the constitution of the arbitral tribunal, the Court may appoint each member of the arbitral tribunal and shall designate one of them to act as president. In such case, the Court shall be at liberty to choose any person it regards as suitable to act as arbitrator, applying Article 13 when it considers this appropriate

¹¹⁹ Arbitration Rules of the Court of Arbitration at the Polish Chamber of Commerce 19. § (5)

If more than one person appears on the side of the claimant or the respondent, such persons shall jointly appoint one arbitrator within the period specified in par. 1. If the arbitrator is not appointed within this period, the arbitrator shall be appointed for this side by the Arbitral Council pursuant to § 20.

¹²⁰ Federal Arbitration Act Section 5.

Appointment of arbitrators or umpire If in the agreement provision be made for a method of naming or appointing an arbitrator or arbitrators or an umpire, such method shall be followed; but if no method be provided therein, or if a method be provided and any party there to shall fail to avail himself of such method, or if for any other reason there shall be a lapse in the naming of an arbitrator or arbitrators or umpire, or in filling a vacancy, then upon the application of either party to the controversy the court shall designate and appoint an arbitrator or arbitrators or umpire, as the case may require, who shall act under the said agreement with the same force and effect as if he or they had been specifically named therein; and unless otherwise provided in the agreement the arbitration shall be by a single arbitrator.

¹²¹ Boóc i. m. 187.

oldalán, és minkét oldal jelöl egy-egy bírót) az LCIA Bírói tanácsa jelöli ki az eljáró tanácsot, tekintet nélkül arra, hogy a feleknek egyébként fennáll a bírójelölési jogosultságuk.”¹²²

Az európai szabályzatok vizsgálatából nem hagyható ki a Milánói Választottbíróóság¹²³ eljárási szabályzata, amely a következőképpen szabályozza a pertársak választottbíró-jelölését: a választottbíróági eljárás iránti kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor, amennyiben a választottbíróági szerződésben nem állapodtak meg előzetesen a felek az eljáró tanács összetételéről, valamint nem utalták a választottbíró nevezést más hatósághoz, a választottbíróági szerződés alapján a feleknek meg kell nevezniük az általuk jelölt választottbíró. Az eljáró tanács elnökét az *Arbitral Council* jelöli ki. Amennyiben a kérelem előterjesztésekor, illetve az ellenkérelem benyújtásakor nem tudnak az alperesi, illetve felperesi oldalon álló felek közösen választottbíró-jelölni, a *Council*, a választottbíróági szerződésre tekintet nélkül, kinevezi a teljes eljáró tanácsot.¹²⁴

A választottbíró-jelölés eljárási szabályait az osztrák törvény az eddigiektől eltérően szabályozza. A Zivilprozessordnung 586. §¹²⁵ rendelkezései alapján a felek szabadon állapodhatnak meg a választottbírók számában. Amennyiben páros számú bíró került kijelölésre, a megválasztott bírók egy további választottbíró jelölnek, aki a testület elnöke lesz.¹²⁶

¹²² London Court of International Arbitration: Article 8

Three or More Parties: 8.1 Where the Arbitration Agreement entitles each party howsoever to nominate an arbitrator, the parties to the dispute number more than two and such parties have not all agreed in writing that the disputant parties represent collectively two separate “sides” for the formation of the Arbitral Tribunal (as Claimants on one side and Respondents on the other side, each side nominating a single arbitrator), the LCIA Court shall appoint the Arbitral Tribunal without regard to any party’s entitlement or nomination.

¹²³ Camera Arbitrale Milano.

¹²⁴ The Milan Chamber of Arbitration Arbitration Rules Article 15

APPOINTMENT OF ARBITRATORS IN MULTI-PARTY ARBITRATION

1. Where the request for arbitration is filed by or against several parties, if the parties form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence and the arbitration agreement provides for a panel of arbitrators, each group shall appoint an arbitrator and the Arbitral Council shall appoint the president, unless the arbitration agreement delegates the appointment of the entire panel or of the president to another authority.
2. Regardless of the arbitration agreement, if the parties do not form two sides when filing the request for arbitration and the statement of defence, the Arbitral Council, without considering any appointment made by any of the parties, shall appoint the Arbitral Tribunal.

¹²⁵ ZPO § 587 (3)

Bestellung der Schiedsrichter

Wenn mehr als drei Schiedsrichter vorgesehen sind, hat jede Partei die gleiche Zahl an Schiedsrichtern zu bestellen. Diese bestellen einen weiteren Schiedsrichter, der als Vorsitzender des Schiedsgerichts tätig wird.

If more than three arbitrators have been provided for, each party shall appoint the same number of arbitrators. Those shall appoint a further arbitrator, who shall act as chairman of the arbitral tribunal.

¹²⁶ Boóc i. m. 30.

Az osztrák megoldás pertársaság esetén alkalmas lehet a felek közötti bíróválasztással összefüggő feszültség feloldására, azonban a több személyből álló választottbírói tanács számos további eljárásjogi vizsgálódásra ad alapot, hiszen az egyik vagy másik oldalon fennálló pertársak a szavazatok többségét szerezhetik meg a tanácsban. Egyszerű példával szemléltetve: ha egy felperes és három alperes áll perben, és mindegyik fél egy bírót jelöl, a bírók száma négy lesz. A megválasztott bírók kijelölnek egy független bírót ötödiknek, azonban ennek ellenére a felperes egyetlen bírójával szemben az alperesi oldalon három bíró áll. Természetesen, ez egy sarkított példa. A valóságban ilyen felállítás ritkán fordulhat elő. Abban az esetben, ha a felek írásbeli felhívás átvételétől számított négy héten belül nem jelölik ki a választottbírójukat, akkor a jelölést elmulasztó fél helyett a Court jelöli ki a választottbírókat.¹²⁷

A kutatás végén érdemes egy kicsit Európától keletre is tekinteni, ezért a következőkben a Japán Kereskedelmi Választottbíróóság és az Orosz Kereskedelmi és Iparkamara mellett működő Választottbíróóság szabályait mutatom be.

A JCAA¹²⁸ eljárési szabályzatában korábban volt egy rendelkezés arra vonatkozóan, hogy abban az esetben, ha a pertársak nem tudnak megegyezni a közösen választandó bíró személyében, írásbeli kérelmet terjeszthetnek elő az ügyek szétválasztása iránt. Ebben az esetben minden félnek biztosított volt a szabad bíróválasztáshoz való joga, azonban az új eljárési szabályból törölték ezt a passzust arra hivatkozva, hogy az ügyek szétválasztása az ügyek gyors, hatékony és egységes elbírálásnak hátrányára válna.¹²⁹ Ezért a JCAA módosított eljárési szabályzatának 29. cikke¹³⁰ úgy rendelkezik, hogy amennyiben a felperes(ek) vagy az alperes(ek) nem tudnak megállapodni a választottbíró(k) személyében, a JCAA jelöli ki valamennyi bírót.

Hasonlóan a korábban bemutatott eljárési szabályokhoz, az ICAC 2017-től hatályos új eljárési szabályainak rendelkezései szerint is – ha nem egyesbíró előtt zajlik az eljárás – mind a felperesi, mind az alperesi pertársaság esetén az egyforma perbeli oldalon

¹²⁷ § 587 (4) ZPO Bestellung der Schiedsrichter

Hat eine Partei einen Schiedsrichter nicht binnen vier Wochen nach Empfang einer entsprechenden schriftlichen Aufforderung durch die andere Partei bestellt oder empfangen die Parteien nicht binnen vier Wochen nach der Bestellung der Schiedsrichter von diesen die Mitteilung über den von ihnen zu bestellenden Schiedsrichter, so ist der Schiedsrichter auf Antrag einer Partei durch das Gericht zu bestellen.

If a party has failed to appoint an arbitrator within four weeks of receipt of a written request from the other party to do so, or if the parties are not notified of the appointment of the arbitrator to be appointed by the arbitrators within four weeks of their appointment, the appointment shall, upon request of a party, be made by the court.

¹²⁸ The Japan Commercial Arbitration Association.

¹²⁹ GODWIN–WONG–ALLSOP–FREEHILLS: JCAA introduces new commercial arbitration rules. Kluwer Arbitration Blog, <http://kluwerarbitrationblog.com/2014/03/03/jcaa-introduces-new-commercial-arbitration-rules/#fn-9040-12>

¹³⁰ JCAA RULES Article 29

Appointment of Arbitrators - Three Arbitrators in Multi-Party Arbitration

If either the claimant(s) or the respondent(s), or both of them fail to notify the JCAA of such appointment under Rule 30 within the time limit under Rule 29.2 or 29.3, the JCAA shall appoint all three arbitrators. In such case, the JCAA may appoint the arbitrator already appointed by the claimant(s) or the respondent(s) as one of the three arbitrators, if no Party raises an objection.

álló feleknek közösen kell választottbírót jelölniük. Ha nem jutnak megegyezésre a közösen jelölendő választottbíró személyét illetően, akkor a Jelölőbizottság (*Nomination Committee*) jelöli ki a választottbírót a választottbírói névjegyzéken szereplő bírák közül. A Jelölőbizottság kijelölheti a másik perbeli oldal választottbíróját is, ebben az esetben a korábban kijelölt választottbíró hatásköre megszűnik.¹³¹

Az ICAC korábbi eljárési szabályzata előírta a tartalékválasztottbírók kijelölését is,¹³² azonban a jelenlegi szabályzat csupán lehetőségként villantja fel.¹³³

Amint a fenti hatályos jogszabályokból és eljárési szabályzatokból kitérünk, nagyon szigorú következmények társulnak a választottbíró-jelölés elmulasztásához, ekkor ugyanis a választottbíró tanácsa vagy állami bíróság jelölheti ki a hiányzó eljáró választottbírót, de egyes szabályzatok esetében az egész bírói tanácsot is.

A szabályzatok országonként és kultúránként változatos képet mutatnak. Érdekes megfigyelés, hogy míg az FAA csak egy többlépcsős eljárás, az alternatív kijelölő szerv eredménytelen eljárása után vonja el a felektől a választottbíró-jelölés privilégiumát, addig például az LCIA Bírói tanácsa a bírójelölési jogosultságra tekintet nélkül kinevezi a teljes tanácsot, ha a felek nem tudnak a bírók személyében megállapodni. A szabályzatok abban megegyeznek, hogy ha a pertársak nem állapodnak meg a közösen jelölendő bíró személyéről, bizonyosan elveszítik bírójelölési jogukat. Ezzel az eljárással a jogalkotó arra készíti a pertársakat, hogy ha nem kívánják választottbíró-jelölési jogosultságukat elveszíteni, akkor akár, ha az az érdekeikkel ellenétes is, a bíró-nevezés kérdésében kompromisszumra kell jussanak az azonos perbeli oldalon álló féllel/felekkel.

Az alábbi táblázat azt szemlélteti, hogy az egyes választottbíróóságok a felek konszenzusa hiányában a tanács hány tagját jelölik ki:

1.	UNCITRAL	a hiányzó tagot
2.	Vbtv.	a hiányzó tagot
3.	ICC	a teljes tanácsot
4.	FAA	a hiányzó tagot
5.	LCIA	a teljes tanácsot
6.	MCC	a teljes tanácsot
7.	JCAA	a teljes tanácsot
8.	ICAC	mérlegelés alapján akár a teljes tanácsot

¹³¹ International Commercial Arbitration Court at the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation

The Rules of Arbitration of International Commercial Disputes V. 16. § 8.

Where an arbitral tribunal is to be composed of three arbitrators in case of multiple parties acting as the claimant or as the respondent, the multiple claimants and the multiple respondents shall each appoint one arbitrator upon agreement between themselves.

If claimants or respondents have failed to reach an agreement, the Nomination Committee shall appoint an arbitrator for the respective party from the List of Arbitrators for International Commercial Disputes. The Nomination Committee may also appoint an arbitrator for the other party as well. In this case, powers of the arbitrator appointed by the other party shall be terminated.

¹³² KHODYKIN Roman: Arbitration Law of Russia: Practice and Procedure. Juris, 2013. 105.

¹³³ The Rules of Arbitration of International Commercial Disputes V. 16. § 10. When electing or appointing an arbitrator a reserve arbitrator may be elected or appointed.

6. A választottbíróóság és az állami bíróság kapcsolata

6.1. Az állami bíróságok szerepe választottbíróági eljárásban

„A jogállam azon feladata, hogy őrködjön a vitarendezés jogszerűsége felett és kizárja az önkény érvényesülését, nemcsak az állami bíróságokra vonatkozik, hanem a választottbíróóságokra is. A két intézmény manapság egyre inkább egymás mellett állónak minősül. [...] Az állami bíraskodás mintegy kíséri a választottbíráskodást, anélkül, hogy szükségtelenül beleavatkozna.”¹³⁴

Ahhoz, hogy teljes képet nyerjünk választottbíró-jelöléssel összefüggő eljárásjogi kérdések tekintetében, érdemes röviden áttekinteni a rendes bíróságok belépését a választottbíróóságok előtti eljárásokba.

A választottbíróági eljárás kikötésével, a felek kizárják az állami bíróság útján történő igényérvényesítést. A Vbtv. 9. §-a alapján abban az esetben, ha a választottbíróági szerződést tárgyát képező ügyben az állami bíróság előtt pert indítottak, a bíróság a pert megszünteti, ha azt az alperes az ellenkérelmében kéri, kivéve, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy a választottbíróági szerződés nem jött létre, hatálytalan vagy betart-hatatlan.¹³⁵

Az állami bíróságok beavatkozásának két célja lehet: segíti a választottbíróági eljárás lefolytatását az esetleges eljárási akadályok feloldásával (például a választottbíró-jelölés elmaradása esetén), valamint ellenőrzi az eljárás törvényességét (például az ítéletek közrendbe ütközésének megállapítása esetén).¹³⁶

Az állami bíróságok ennek megfelelően, segítő és ellenőrző szerepet töltenek be a választottbíráskodásban.¹³⁷ Alapesetben a választottbíróági eljárás az állami bíróság közreműködése nélkül történik. Az állam csak abban az esetben avatkozhat be, ha a választottbíróóság saját hatáskörében nem képes az adott kérdést rendezni.

A választottbíróági döntéshozatal során az állami bíróság négy ponton kapcsolódhat be az eljárásba: 1.) a választottbírói tanács felállítása előtt, 2.) az eljárás megkezdésekor, 3.) az eljárás lefolytatása alatt és 4.) a végrehajtás során.

6.1.1. A választottbírói tanács felállítása előtt

A választottbíróági eljárás megkezdése előtt a bíróság az alábbi esetekben avatkozhat be az eljárásba: ha valamelyik fél vitatja a választottbíróági szerződés érvényességét, ha a felek egyike a választottbíróági kikötés ellenére az állami bíróság előtt indított peres eljárást, ha feltehető, hogy a felek egyike az eljárás elkerülésére törekszik, illetve,

¹³⁴ VINCZE Andrea. A választottbíróóság és az állami bíróság kapcsolata. *Cég és Jog*, 2003/7–8. 39.

¹³⁵ Vbtv. 9. §.

¹³⁶ VINCZE i. m. 39.

¹³⁷ NAGY Csongor István: *Nemzetközi magánjog*. Budapest, HVG-Orac, 2012. 277.

ha valamelyik fél olyan rendkívüli védelemre szorul, amellyel nem késlekedhetnek a tanács felállításáig.¹³⁸

6.1.2. Az eljárás kezdetén

A bíróság szerepvállalása az eljárás kezdetén általában a választottbírók megválasztása és kizárása körében a leggyakoribb. A Modelltörvény hatására a legtöbb nemzeti jog szerint a bíróság ezekben az esetekben a felek szerződésének érvényre juttatására törekszik azért, hogy amennyiben a felek nem jutnak megállapodásra, vagy az általuk választott kijelölő mechanizmus nem vezet eredményre, átveszi ezt a jogkört.¹³⁹

6.1.3. Az eljárás lefolytatása alatt

A bíróság részvétele a választottbírói eljárás alatt számos formában lehetséges, ennek ellenére az eljárási szabályok ritkán foglalják a kérdéskörrel. A bíróság belépése általában azokban az esetekben történik, amikor a választottbírói eljárás az adott kérdésben nem hozhat határozatot. A bíróság fentiekén túl részt vehet a bizonyítási eljárásban megkeresett bírósággént. A bíróságok belépése azokban az esetekben, amelyekben a választottbírói eljárás nem tud intézkedni, elengedhetetlen.¹⁴⁰

6.1.4. A végrehajtás során

A választottbírói ítélethozatalt követően a bíróság közreműködése két esetben válhat szükségessé:

1. ha a felek egyike megtámadja a határozatot (pl. közrendbe ütközésre hivatkozva), vitatja a megítélt összeget, vagy fellebbezést terjeszt elő a megítélet összeg vagy alkalmazott jog ellen, illetve
2. a végrehajtási eljárás során, ha a pernyertes fél kéri a választottbírói ítéletben foglaltak elismerését, vagy önkéntes teljesítés hiányában, annak végrehajtását.¹⁴¹

A rendes bíróságok a fentiekén túlmenően nem avatkozhatnak bele a felek választottbírói úton történő jogi igényérvényesítésébe, ezzel a felek szerződési szabadságát, így a közöttük létrejött választottbírói szerződést tiszteletben tartva.¹⁴²

¹³⁸ Julian D M LEW: Does National Court Involvement Undermine the International Arbitration Processes? *American University International Law Review*, Volume 24., Issue 3., 2009. 496. (<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1094&context=auilr>)

¹³⁹ LEW i. m. 497.

¹⁴⁰ Uo..

¹⁴¹ LEW i. m. 498.

¹⁴² HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: *Nemzetközi eljárások joga. A kereskedelmi választottbíráskodás*. Budapest, Szt. István Társulat, 2003. 107.

6.2. A bíróságok közreműködése a választottbíró-jelölésben

A fenti esetek közül a dolgozat szempontjából bíróságok választottbíró-jelöléssel kapcsolatos közreműködése a meghatározó, ezért az alábbiakban az ezzel összefüggő eljárásjogi kérdéseket érintem részletesebben.

Abban az esetben, ha felek nem tudnak megegyezésre jutni a választottbíró-jelölés tekintetében, és előzetesen nem határozták meg, hogy mely szerv jelölhet helyettük bírót, meg kell vizsgálni, hogy melyik bíróság jogosult az illetékességi és hatásköri szabályok szerint eljárni.

Abban az esetben, ha a nemzeti szabályok szerint a bíróság rendelkezik mind illetékességgel, mind hatáskörrel, az eljárásához a felek hozzájárulása nem szükséges.¹⁴³

A bíróság illetékessége általában a választottbíró-ság eljárásának helyén alapul. Az illetékesség megállapítása nem okoz problémát, ha a felek a választottbíró-sági szerződésben kikötötték az eljárás helyét, vagy alávették magukat a *'submission agreement'*-ben foglaltaknak.¹⁴⁴ Az eljárásjogi kérdést leggyakrabban az okozza, ha a felek megállapodásában nincs rögzítve az eljárás helye. A Vbtv. szabályai szerint a felek rendelkezésének hiányában a választottbíráskodás helyét a választottbíró-sági tanács az eset körülményeit figyelembe véve határozza meg, ideértve különösen azt, hogy a feleknek megfelelő legyen.¹⁴⁵ Természetesen, az egyes nemzeti szabályok szerint az alperes székhelye szerint is megállapítja az illetékességet.¹⁴⁶

A bíróságok hatáskörének megállapítása a fentieknél egyszerűbb. Az átfogó nemzeti szabályok részletesen meghatározzák azt a szerepkört, amelyet a bíróságok az *arbitráció* során betölthetnek. A legtöbb modern törvény széleskörű jogosítványt ad a bíróságoknak a választottbíró-jelölés tekintetében, ezért különösen azokban az ügyekben, ahol a tanács felállítása nehézségekbe ütközhet, érdemes alaposan megvizsgálni az eljárás helye szerinti, illetve az alkalmazandó jog szerinti állam jogát.

A bíróságok választottbíró-jelölő hatóságként történő alkalmazása a választottbíró-sági szerződés *'megmentése'* érdekében, csak végső esetben alkalmazandó. A feleknek fel kell ismerniük, hogy közös érdekük a tanács felállítása, vagy legalábbis egy kijelölő hatóság (*appointing authority*) megválasztása.¹⁴⁷

¹⁴³ REDFERN–HUNTER (2004) i. m. 191.

¹⁴⁴ A választottbíró-sági megállapodásoknak három fő típusa különböztethető meg: a választottbíró-sági klauzula, a *'submission agreement'*, másnéven *'arbitration deed'*, valamint az *'arbitration agreement incorporated by reference'*. A választottbíró-sági klauzulától eltérően, a *'submission agreement'* a jogvita bekövetkezése után jön létre. Ebben a dokumentumban rögzítik a felek személyét, a jogvita tárgyát, az eljáró bíróságot, valamint az alkalmazandó jogot. A harmadik típusa a megállapodásnak nem tartalmaz explicit választottbíró-sági megállapodást, hanem tovább utal egy másik dokumentumra, amelyben a felek a választottbíró-ság eljárásában megállapodtak. Vö. Omar KHODEIR – Ahmad GHONEIM: Three types of arbitration agreements in a nutshell. <http://www.tamimi.com/en/magazine/law-update/section-5/june-issue/know-your-type-three-types-of-arbitration-agreements-in-a-nutshell.html>

¹⁴⁵ Vbtv. 31. § (1).

¹⁴⁶ REDFERN–HUNTER (2004) i. m. 191.

¹⁴⁷ Uo.

A Modelltvény hatása alatt álló rendszerekben a választottbírói tanács megalakításának alapja egy kijelölő hatóság. Minden választottbírói eljárási rendszerben a választottbírói tanács felállításának módjának képesnek kell lennie arra, hogy áttörje azt az akadályt, amit a felek teremtenek azzal, hogy nem állapodnak a bírók személyében. Általában ezt a szerepet a választottbírói eljárás helye szerinti állami bíróságok töltik be, azonban a modern jogirodalmi irányzatok szerint kívánatosabb volna, minimalizálni a bíróságok 'beavatkozását' azzal, hogy a felek maguk jelöljenek ki egy kijelölő hatóságot, vagy intézményes választottbírói eljárást, amely a felek által ismert választottbírói névjegyzékből állítja fel a tanácsot.¹⁴⁸

Az állami bíróságok szerepe a választottbíró-jelölés tekintetében különösen az *ad hoc* választottbírói eljárás esetén jellemző, ugyanis az intézményes választottbírói eljárások igyekeznek maguk orvosolni ezt az eljárásjogi kérdést, azzal, hogy amennyiben a felperes(ek) mulasztják el a bírójelölést, akkor megszüntetik az eljárást, míg ha az alperes(ek), akkor kinevezik helyette az eljáró bírót, vagy felállítják a teljes bírói tanácsot.

A magánjogi – bírászkodás megbecsült vívmányai ellenére

„[N]em feledkezhetünk meg arról, hogy a választottbíráskodás biztonságát éppen az adja, hogy az állami bíróságok – a jogszabályi keretek között, és a peres fél vagy felek kezdeményezése esetén – garanciális feladatot látnak el az eljárásban, és a végrehajtás foganatosításával szükség esetén kikényszerítik a választottbírói ítélet teljesítését.”¹⁴⁹

7. Következtetések – javaslatok a probléma feloldására

A dolgozat fő célkitűzése a felek szabad bíróválasztáshoz való jogának vizsgálata volt pertársaság esetén.

A szabad bíróválasztáshoz való jog érvényesülése a pertársasággal kapcsolatos ügyekben igen szerteágazó kérdés, hiszen érinti a választottbírói eljárás alapelveit, a felek autonómiáját, ezzel együtt rendelkezési jogát, valamint a választottbírói eljárás írott szabályait is. Az eljárási szabályokat hosszú évek gyakorlati tapasztalatai nyomán úgy alkották meg, hogy az egyéni igazságosság helyett az egyenlő elbánnás elvét helyezték előtérbe. A fentiek mellett azonban nem hagyható figyelmen kívül a perhatékonyság, és a pergazdaságosság szempontja sem, hiszen ezek nélkül a választottbírói eljárás előtti per elhúzódó és kevésbé eredményes eljárássá válna.

Az eljárásjogi kérdés fő gerincét az adja, hogy a felek az általuk megkötött választottbírói szerződésben rögzítik, hogy mindegyik fél maga nevezheti ki a választottbíróját. Abban az esetben azonban, ha az eljárásban pertársaság keletkezik, felmerül a kérdés: ha a felek nem tudnak megegyezni; melyik pertárs jelölje ki az eljáró bírót? Melyik pertárs választottbírói szerződése az „erősebb”?

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ HORVÁTH ÉVA: A mediáció és a (kereskedelmi) választottbíráskodás kulturális gyökerei és fejlődésük néhány kérdése. In: BÁNYAI Ferenc – NAGYPÁL Szabolcs (szerk.): *Közvetítés és vitarendezés a jogi és vallási kultúrákban*. ELTE Eötvös Kiadó, 2014. 59.

A modern jogirodalom egyetért abban, hogy nem biztosítható minden perbeli fél számára egyenként a bíróválasztás joga, ugyanis az célszerűtlenül nagy bírói tanácsok eljárásához vezetne, ezen felül a felek erőviszonyaira is negatívan hatna azzal, hogy a több pertársból álló oldalon lévő felek nagyobb befolyást szereznének a testület felállításában.¹⁵⁰

Nem egységes az álláspont abban a kérdésben, hogy melyik eljárási mód az arany középút a felek autonómiája és az egyenlő bánásmód követelményének megtartása között. A legtöbb szabályzat úgy rendelkezik, hogy ha a pertársak nem jutnak megállapodásra a bíró személyét illetően, megvonják a felektől a bírónevezés jogát.

A hatodik részben ismertetett meghatározó jogszabályok megegyeznek abban, hogy a választottbíró-jelölés meghíúsulása esetén a felek egyenlő elbánásban részesítése az elsődleges szempont, így, ha a felek nem tudnak megállapodni a választottbíró személyében, helyettük az intézmény vagy az állami bíróság jelöli ki valamennyi bírót. Ez a szabályozás egzakt módon teremti meg a felek közötti egyenlőséget, azonban a felek rendelkezési joga ebben az esetben háttérbe szorul.

Az elemzett eljárási akadályra megoldást jelenthetne az ügyek elkülönítése, ugyanis az ügyek szétválasztása esetén akadálytalanul érvényesülhet a felek szabad bíróválasztáshoz való joga, hiszen mindegyik fél autonómiája teljes körűen érvényre jutna, azonban ezzel a pertársaság évszázados eljárásjogi vívmányait veszítenénk el.¹⁵¹

A magyar és a külföldi jogirodalom is egységes abban, hogy a magánjogi bíraskodás talapzatának a felek rendelkezési joga tekintendő, azonban az nem állhat az észszerűség kívánalma felett, ily módon nem veszélyeztetheti a választottbíróválasztási szerződés érvényességét és az eljárás természetéből fakadó jellemvonásait.

A pertársak szabad bíróválasztásának dilemmája tökéletesen nem oldható fel, azonban a felek közötti feszültség enyhíthető azzal, ha az azonos oldalon álló felek döntésüket *kvázi* egyetértésben hozzák.

Álláspontom szerint a dolgozatban elemzett eljárásjogi kérdés megoldására a pertársak listás rendszerben történő választottbíró-jelölése szolgálhat. Ez az út a felek részére jelentős részvételt biztosít a bíróság általi bírójelöléshez képest.

A listás eljárás (*list-procedure*) során bíróság, vagy az intézményes választottbíróválasztás a feleknek megküldi a lehetséges választottbírók listáját, azzal, hogy állítsák fel a bírók sorrendjét saját preferenciáik szerint. A felek az eljárás során a listán szereplő bírók

¹⁵⁰ Korábbi műveikben, *Luther* és *Hohner* azt vallották, hogy minden fél részére biztosítani kell a választottbíró-jelöléshez való jogot, azzal, hogy az ellenérdekű fél is megegyező számú választottbíróval állíthat. Idézte: Herbert STUMPF: *Joinder of Parties and Appointment of Arbitrators. International Arbitration in Multi-Party Commercial Disputes*. Materials of an International Symposium Warsaw June 29th – July 2 1980. Wydawnictwo Prawnicze – Warszawa, 1982. 162. Hasonló nézetet képvisel FARAGÓ László is a *Nemzetközi választottbíráskodás* című, 1966-ban megjelent művében. Véleménye szerint abban az esetben, ha a pertársak nem tudnak megállapodni egy közös bíróban, a pertársaság minden tagjának külön-külön szükséges bírót deszignálni. Ekkor, természetesen a felperes is ugyanannyi választottbíróval jelöl. Így akár öt, vagy hét tagú választottbírói tanács is felállhat, úgy, hogy a tanács elnökét a bírák közösen választják.

¹⁵¹ William W. PARK: *Arbitration of International Business Disputes*. [Studies in Law and Practice] Oxford University Press, 2012. 755.

közül megjelölhetik azokat is, akiknek az eljárásához nem járulnak hozzá. A bíróság ezt követően a felek által meghatározottak alapján kijelöli a hiányzó választottbírókat. Ha a felek megállapodtak ebben a bíróválasztási módban, a lista visszaküldésének hiányában a bíróság úgy tekinti, hogy a mulasztó félnek nincs kifogása egyik bíró eljárásával szemben sem.¹⁵²

A fenti jelölési mód gyakran alkalmazott az intézményes választottbíróságok körében, különösen az ICDR,¹⁵³ a NAI¹⁵⁴ eljárási rendjében. A listáról történő bírójelölés kétségkívül hosszadalmasabb eljárás, mint a bíróság általi közvetlen kijelölés, azonban felek bevonása az választottbíró-jelölés folyamatába vitathatatlan kiindulópontja felek autonómiájának.¹⁵⁵

A NAI eljárási szabályainak 15. cikke¹⁵⁶ alapján, abban az esetben, ha a pertársak nem tudnak megállapodni a közösen jelölendő választottbíró személyéről, az egész tanács a listás eljárás keretében kerül felállításra azzal, hogy a hármaskörös tanács eljárása esetén a listán legalább kilenc névnek kell szerepelnie. A listáról három személy elkülönítve, a leendő tanácselnöki posztra jelölhető.¹⁵⁷

A dolgozatban részletesen elemzett pertársaság nagy múltú eljárásjogi intézmény, a modern kori alternatív vitarendezési módokhoz való igazodás képességével. Eredményességét példázza minden idők egyik legmonumentálisabb választottbíróági eljárása:¹⁵⁸ a mindösszesen száznegyven pertárs részvételével két és fél évig zajló Andersen Consulting v. Arthur Andersen és Andersen Worldwide ügy.¹⁵⁹

A magánjogi bíraskodás azonban sajátosságai révén a klasszikus polgári perhez képest átrendezi a pertársaságon belüli viszonyokat, így felek autonómiájában az *aurea mediocritas* megtalálása igen nehéz feladattá válik.

Is party autonomy a myth or reality? – teszi fel a kérdést tanulmányában S. A. Fagbemi. A kérdésre az igazságot tisztán tükröző választ nem adhatunk, azonban a felek rendelkezési jogát, mint a választottbíróági eljárás elsődleges princípiumát nem kezelhetjük teoretikusan.

Tanulmányom végül Szabó Imre professzor időtlen gondolatával zárom: „a jövő nem a választottbíróági kikötések szűkítésében, hanem sokkal inkább a keretek tágításában rejlik.”¹⁶⁰

¹⁵² DORE i. m. 75.

¹⁵³ International Centre for Dispute Resolution.

¹⁵⁴ Netherlands Arbitration Institute.

¹⁵⁵ REDFERN–HUNTER i. m.189.

¹⁵⁶ Netherlands Arbitration Institute Rules. Article 15 - Appointment in the event of multiple claimants and/or respondents.

¹⁵⁷ Vö. Bommel VAN DER BEND – Marnix LEITJEN – Marc YNZONIDES: *A Guide to the NAI Arbitration Rules: Including a Commentary on Dutch Arbitration Law*. Kluwer Law International, 2009. 90–100.

¹⁵⁸ Vö. Christoph BRUNNER: *Force Majeure and Hardship Under General Contract Principles: Exemption for non-performance in international arbitration*, Wolters Kluwer Law & Business, 2009. I. 530.

¹⁵⁹ Andersen Consulting v. Arthur Andersen és Andersen Worldwide. CaseNo. 9797/CK/AER/ACS.

¹⁶⁰ SZABÓ Imre: *A választottbíráskodás perspektívái Magyarországon*. Harmincharmadik jogász vándorgyűlés. (2013. május 10.) Sopron, 2013.